

**OLVASMÁNYTÖRTÉNETI DOLGOZATOK
VI.**

SCHWARCZ KATALIN

**A KLARISSZA APÁCÁK KÖNYVKULTÚRÁJA
A XVIII. SZÁZADBAN**

**SZEGED, SCRIPTUM KFT
1994**

OLVASMÁNYTÖRTÉNETI DOLGOZATOK VI.

OLVASMÁNYTÖRTÉNETI DOLGOZATOK
VI.

Szerkeszti:
MONOK ISTVÁN

JATE Egyetemi Könyvtár

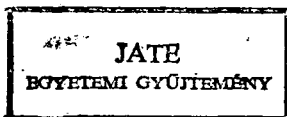

J000031797

A 138469

ISSN: 1215-5640
ISBN: 963 8335 21 1

HELYBEN
OLVASHATÓ

A 138469

SCHWARCZ KATALIN

**A KLARISSZA APÁCÁK KÖNYVKULTÚRÁJA
A XVIII. SZÁZADBAN**

**SZEGED, SCRIPTUM KFT
1994**

Készült a
Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Könyvtártudományi Tanszéke és a
József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára
együttműködése keretében

Lektorálta:
SZELESTEI NAGY LÁSZLÓ

Szerkesztette:
CSÁSZTVAY TÜNDE
MONOK ISTVÁN

Megjelent az
OKTK „KULTURÁLIS ÉS TÖRTÉNELMI EMLÉKEINK FELTÁRÁSA,
NYILVÁNTARTÁSA ÉS KIADÁSA” PROGRAMJA KERETÉBEN

A nyomást és a kötést az Akadémiai Nyomda végezte
Táskaszám: 23664
Felelős vezető: Freier László

A visszatérő klarisszáknak

Tartalomjegyzék

Bevezetés: Kutatástörténet	7
1. Klarissza rendházak a XVIII. századi Magyarországon	9
2. Kódexek őrizői. A klarisszák magyar nyelvű kódexei a XVIII. században	12
3. XVIII. századi kéziratos könyvek	18
4. Nyomtatott könyvek	23
5. Klarissza szerzők nyomtatott művei	25
6. Könyvjegyzékek az 1782. évi abolitio korából	31
7. A klarisszák olvasmányai	33
Összefoglalás	37
Jegyzetek	38
Rövidítések jegyzéke	46
Függelék	52
A: Kézirattári és levéltári források	52
I. A pozsonyi zárda könyvjegyzéke (1782)	52
II. A budai zárda könyvjegyzéke (1782)	54
III. A pozsonyi klarisszák Budára küldött könyvei	55
IV. A budai klarisszák Budára küldött könyvei	55
V. Könyvek az egyházi felszerelések 1783. évi nyomtatott jegyzékében. Részlet	56
VI. Könyvek a nagyszombati klarissza zárda 1782. évi leltárában	56
VII. Könyvek a pesti klarissza zárda 1782. évi leltárában ..	57
B: Rekonstruált könyvjegyzék	58
C: Névtár	78
Zusammenfassung	83

Bevezetés: Kutatástörténet

Napjainkra jelentős tanulmányok, adatközlések jelentek meg, amelyek a magánkönyvtárak, a könyvgyűjtés korábban alig ismert forrásait közkinccsé tették.¹ E gazdagodó témában új kutatási terület a szerzetesrendek könyvtáiról szóló forrásközlések, elemző tanulmányok vizsgálata. Eddig a jezsuiták, a pálosok, a piaristák és a szegedi minoriták könyvtáiról születtek jelentős munkák.²

Tanulmányomban a magyar klarisszarend XVIII. századi könyvkultúráját vizsgálom, e témával szorosan kapcsolódva a férfi szerzetesrendek könyvtártörténetének kutatásaihoz. Az itt közölt források a klarissza rend működésének utolsó idejében keletkeztek; az 1782. évi abolitio többszáz éves folyamatos működés után szüntette meg a klarissza zárdákat.

Az elmúlt évek során a klarisszák XVII–XVIII. századi történetével foglalkoztam levéltári kutatásaim során. Kezdetől fogva külön érdeklődéssel vizsgáltam kéziratos forrásaikat, a rend működésével, a szerzetesi közösség életével kapcsolatos regulákat, előírásokat. A Regula, illetve az ehhez szorosan kapcsolódó Rendtartás részletesen és pontosan intézkedik az olvasásról.

Kutatásaim egyik részterületének tekintetem, hogy a klarisszák könyveivel, olvasmányaival, könyvtárával foglalkozzam. Különlegesen izgalmas ez a kérdés a forrásokat faggató történésznek, de a gyakorló könyvtárosnak is. Első fázisban azokat a nyomtatásban is megjelent magyar nyelvű könyveket gyűjtöttem össze, amelyek szerzői klarissza apácák voltak. A munka továbbfolytatása szükségessé tette az eddigi válogatás, a „szerzőség” fogalmának kiterjesztését. A klarisszák olvasmányainak feltárásához gyűjteni kezdtem a nekik ajánlott műveket, rokonaik anyagi támogatásával megjelent könyveket is és egy speciális kiadványfajtát: a nyomtatásban ki-

adott, klarisszáknak elmondott szentbeszédeket. E kezdeti eredményekről egy rövid összefoglalásban számoltam be.³

Az eddig megszerzett ismeretek birtokában a kutatás konkrét feladatokat kínált, a klarissza fordítások között, egyik kötetben posszesszori bejegyzést találtam.⁴ Kigyűjtöttem a *kéziratos bejegyzéseket* mind a nyomtatott művekből, mind a kéziratos kötetekből, kódexekből.⁵ A másik része a munkának: a nyomtatott magyar nyelvű művek mellett a *latin és német nyelvű* hazai kiadványokkal bővíteni a vizsgált könyvek körét. A nyomtatott anyag mellett a kéziratos köteteket is összegyűjtöttem. Ezek a XVII–XVIII. század során keletkezett és ma könyvtárakban, levéltárakban meglévő – a klarissza rend történetének kutatásához – elsődleges forrásértékű kéziratok. Végezetül, de nem utolsósorban a klarisszák könyvtáráról fennmaradt jegyzékek összegyűjtése jelentette a kutatás teljeskörűvé tételét. Az Egyetemi Könyvtárban négy ilyen jegyzék található: a pozsonyi és a budai zárda könyveinek jegyzéke.⁶

Az anyaggyűjtés során az Országos Széchényi Könyvtár, a Budapesti Egyetemi Könyvtár, az Egri Főegyházmegyei Könyvtár állományában kutattam, levéltári kutatásokat a Magyar Országos Levéltárban, valamint az esztergomi Prímási- és az egri Érseki Levéltárban végeztem. Az anyaggyűjtés több helyről történt, mert köztudott, hogy a klarisszák könyvei szétszóródtak.

Az előbbi felsorolás egyben azt is jelenti, hogy a munka során elégséges anyag gyűlt össze a tanulmány megírásához, de egyben további lehetőséget is kínál újabb gyűjtemények vizsgálatához, elsősorban az egyházi könyvtárakra gondolok.⁷

Mindenképpen meg kell említenem, hogy jelentős segítséget jelentettek a magyarországi könyvészet e korszakot érintő és az utóbbi időkben kiadott Petrik-bibliográfia kiegészítései.⁸

A klarisszák könyvkultúrájának ilyen szokatlan megközelítésű kutatása csak úgy volt lehetséges, hogy a fellelhető protokollumok névanyagát az elmúlt évek során feldolgoztam.⁹ Kutatásomnak célja egy archontológiai tanulmány megírása a klarissza főnöknőkről. Ennek a vizsgálódásnak az eredménye, hogy a függelékben névtárat is tudok közölni a könyvről, a tulajdonosi bejegyzést tevő vagy a

szentbeszédben megszólított klarisszákról. Egyedül a pozsonyi klarisszák protocolluma nem került kezembe, így ott csak egyéb források adataira támaszkodhatom.

1. Klarissza rendházak a XVIII. századi Magyarországon

A klarissza rendet – amely a ferencesek második rendje – Assisi Szent Klára alapította 1212-ben. A klarissza rend története hazánkban több mint fél évezredet ölel át.¹⁰ Az első magyar klarissza zárda alapítása 1240-ben volt Nagyszombatban, 1782. szeptember 18-án éppen a nagyszombatiak hagyták el utolsónak a zárdát, II. József rendfeloszlató rendelete értelmében. A rend hazánkban azóta sem alakult újjá. A több mint 540 év alatt a klarissza rend történetét hat középkori zárda működése jelentette, a nagyszombati után a pozsonyi, az óbudai, a váradi-velencei, a sárospataki és a kolozsvári zárdát alapították.¹¹

A történelem viharai, a török hódítás, a protestantizmus előretörése véget vetett a váradi, a pataki és a kolozsvári klarissza zárdák életének. Az óbudai zárda is pusztulásra jutott, az apácák menekülésükben Pozsonyban találtak otthonra. Így a XVII. század elejére csak a nagyszombati és pozsonyi zárda maradt fenn. A fennmaradást több összetevő magyarázza.

Mindkét város *földrajzi fekvése* miatt kívül esett a török hódításon, Pozsony a főváros szerepét látta el, Nagyszombat érseki székhely volt. A pozsonyi és a nagyszombati klarisszák *befogadói* lettek menekülő rendtársaiknak, a váradiaknak és az óbudainak, de rajtuk kívül még más rendbéli apácákat is befogadtak: premontreieket és domonkosokat. A befogadással *hatalmas birtokok* örökösivé váltak, további létüket, építkezéseiket ebből biztosították.

E befogadás a tanulmány szempontjából különösen nagy jelentőségű. A menekülő apácák: klarisszák, domonkosok és premontreiek is magukkal vitték legfontosabb értékeiket, egyházi felszerelésüket, gondjaikra bízott ereklyéiket, okleveleiket és természetesen könyveiket is. A XVI. század végén e könyvek elsősorban magyar

nyelvű kódexek voltak, amelyeknek gyűjtőhelye a pozsonyi és a nagyszombati klarissza zárda lett.

A XVII. század a pozsonyi és a nagyszombati zárda lakóinak is különös, küzdelmes időszakot jelentett. A járványoktól és az idegen csapatok betörésétől való félelem zárdáik elhagyására kényszerítette őket. A klarisszák – nézetem szerint – éppen a „futással” őrizték meg rendi közösségük folyamatos létét a XVI–XVII. század során. E sok veszéllyel járó kimozdulás a zárda védő falai közül minden bizonnyal az abbatissa és a ferences rendfőnök – időben történt – döntése alapján következett be.

A protokollumok és a levéltári források szerint mindkét zárda apácai csak a XVII. században számtalanszor menekültek, és minden esetben hetek, hónapok, néha több év után, tértek vissza ismét zárdájukba. A pozsonyi klarisszák több mint nyolc alkalommal menekültek. Bécs, Graz, Győr jelentett számukra biztonságosabb helyet, de volt, hogy egészen Zágrábig menekültek. A nagyszombatiak Bécsújhely, a Lajta menti Bruck, Kismarton és Rohonc biztonságos vidékét keresték fel, de később nekik is távolabbi vidékre kellett menekülniük. 1683-ban Brünnbe futottak, a várost protocollumukban Berény városának nevezték.

E menekülések során kerülhettek ki kezeik közül középkori könyveik. Itt csak a Lobkowitz-kódexet említem, amelyet a klarisszáknak írtak, és minden bizonnyal használták is, amíg birtokában voltak.¹²

Az utazások során elveszett könyvekre íme egy példa: 1645-ben Jakusics Anna Franciska nagyszombati klarissza gróf Batthyányi Ádámnak ezt írta a Rohoncra történt menekülésnél – többek között – elveszett imakönyvéről: „ez utti Jarassom mind azon által nekem karos uolt egi Breuiariomom uolt azis ki esset a hintobul melibul ha Ngd kisdet szolgáljat megh segiteni igen keduessen uenném”,¹³

A futások, a félelmek – elvesztett értékek mellett – lehetőséget teremtettek a zárt közösségeknek, hogy a bécsi és a grazi klarisszák-kal találkozva átvegyék a náluk már bevezetett, megreformált regulát. Karácsonyi szerint a német nyelvű regula lefordítása 1605-ben történt¹⁴, és bevezetése a pozsonyi és a nagyszombati klarisszáknál

megteremtette a szerzetesi élet megreformálását, a belső fegyelem megszilárdítását. A XVII. század első felében ennek szellemében éltek és folytatták a gazdálkodást, gyarapították birtokaikat és építettek fel újból zárdákat és templomaikat.¹⁵

Így köszöntött a XVIII. század a pozsonyi és a nagyszombati klarisszákra. A nagyszombati apácák lényeges változás nélkül éltek szerzetesi közösségi életüket. A pozsonyi klarisszák – mint az óbudaiak kései utódai, valamint a nyúlszigeti domonkos apácák örökösei, őrizték magukban a visszatérés óhaját. Őrizték óbudaiságukat a főnöknő titulusában, valamint könyveikbe, kódexeikbe tett bejegyzéseikben. 1714-ben Buda felszabadítása után – birtokaikhoz közelebb kerülendő – Csáky Éva Franciska vezetésével nyolc klarissza Budára költözött. Békével elosztottak, birtokot, egyházi kincseket, ereklyéket sorol fel az osztoszkodási jegyzőkönyv, de könyvről sehol sem esik szó.¹⁶

1729 novemberében a budai klarisszák egy része átköltözött az újonnan felépített pesti zárdába, amely gr. Károlyi Sándor alapítványából, Csáky Éva Franciska szervezésében és anyagi hozzájárulásával a „magyar” klarisszák klastroma lett.¹⁷ Ezt azért szükséges megemlíteni, mert a fennmaradt levéltári források és a könyvjegyzék budai zárdához kötődő anyaga is igazolja a budaiak német nyelvűségét.¹⁸

A levéltári források, a klarissza rendházak történetét feldolgozó írások nem tesznek említést könyvtárról. Könyveik első és egyetlen összeírása az 1782. évi felosztatáskor íródott. A rendi vizitációk más szerzetes rendeknél időről időre számba vették a könyvtárat is. A klarisszáknál a vizitációs könyvjegyzékek hiánya miatt nincs tehát lehetőség arra, hogy gyarapodást mutathatnánk ki, vagy elemezhetnénk könyvtárunk összetételének változását.

2. Kódexek őrizői

A klarisszák magyar nyelvű kódexei a XVIII. században

A régi magyar kódexekkel foglalkozva az irodalomtörténészek, nyelvészek és könyvtörténészek napjainkra könyvtári irodalmat hoztak létre.¹⁹ A tanulmányok mellett – a múlt század utolsó negyedétől – nagy gondot fordítottak a számbavétel mellett a forráskiadásra. A *Nyelvemléktárban*²⁰ 1874 és 1908 között 42 kódexet adtak ki. A *Codices Hungarici* című sorozatban eddig 8 kötet látott napvilágot. A *Régi Magyar Kódexek* 1985-ben elkezdett forráskiadásában 15 kötet jelent meg eddig. Az ismertetésekben a kódexek keletkezésének körülményei, vándorlásuk, majd a XVIII–XIX. századi történetük szerepel, egészen közgyűjteménybe való kerülésükig.²¹

A klarisszák XVIII. századi könyvkultúrája nem nélkülözi a középkori előzményeket. A legkorábbi könyves emlék a magyar klarissza rend történetében – jelenlegi ismereteink szerint – a XIV. századból datálódik. Erzsébet királyné, Károly Róbert özvegye, aki az óbudai klarissza zárdát alapította és építtette, végrendeletében több mindent hagyott a klarisszákra. 1380. április 6-án kelt végrendeletében egyebek mellett egy breviáriumot hagyott Pukur Klára klarissza apácára. Akarata szerint a megajándékozott haláláig bírta e könyvet, utána a Breviárium az óbudai klarisszákra szállt.²²

Az óbudai klarisszák említése különösen indokolt, mert zárdájuk a XVI. század elején – a margitszigeti domonkos apácák rendháza mellett – az egyik legjelentősebb központja a magyar nyelvű kódex-irodalomnak.²³

A régi magyar kódexeket, amelyek elsősorban apácák számára készültek, rendi hovatartozásuk szerint is csoportosítják. A ferences rend kódexeinek nagy része a klarisszáknak íródott, kisebb része a ferences harmadrendieknek, a begináknak.

A ferences rendhez kötődő Jócai-kódexet ismeretlen kéz írta 1450-ben. A kódex-kutatók közül legtöbben (Némethy, Horváth Cyrill, Karácsonyi, Vargha) klarisszáknak írt kódexnek tartják. A legújabb kutatás szerint P. Balázs János északi nyelvjárása miatt

nem köti Óbudához. Mint írja: „...vándorútja a török elől menekülő szerzetesekkel (apácákkal) a felvidéki városokon át Nyitrára, onnan talán a kolostor felszámolása vagy kifosztása után egy ház padlására...” került.²⁴

A középkorban klarisszáknak készített kódexek az egybehangzó vélemények alapján – időrendben – a következők: Guary-kódex (1495 előtt)²⁵; Nádor-kódex (1508)²⁶; Nagyszombati-kódex (1512–1513); Lobkowitz-kódex (1514); Debreceni-kódex (1519)²⁷. A XVI. század elején íródott a Weszprémi-kódex és a Simor-kódex.²⁸ Az alábbi három kódex a XVI. század második negyedszázadából valószínűleg a klarisszáknak készült, ez a Vitkovics-kódex (1525); a Tihanyi-kódex (1531) és a Kazinczy-kódex (1526–1541).²⁹

A felsorolt, klarisszáknak írt kódexek közül az eddigi kutatások az óbudai zárdához kötik az azonos kéz másolta Nádor-, Nagyszombati- és Simor-kódexet, valamint a Debreceni-kódexet, amelyben az ötödik kéz azonos az előbb felsorolt kódexek írójával.³⁰

Az itt felsorolt 11 kódex közül, ide számlálva a Jókai-kódexet is, a XVII. század elejére öt kódex került ki a klarisszák birtokából. Kódexeik „elvesztése” vándorlásaik során történhetett; esetleg ajándékba adták jötevőiknek.

A klarisszák kezéből „elkerült” kódexek – az egyes kötetek tartalmát tekintve jelentős veszteséget jelentettek. A Szent Ferenc életét feldolgozó Jókai-kódex mellett a Temesvári Pelbárt prédikációinak fordítását tartalmazó Tihanyi-kódex is idegen kezekbe került. A XVII. századra három vegyes tartalmú kódex, a Nagyszombati-, a Lobkowitz- és a Debreceni-kódex is mások tulajdonába került.

A XVII. században az óbudai klarisszák és a domonkos-, valamint a premontrei apácák a nagyszombati és a pozsonyi zárdában találtak menedékre. A más rendbéli apácák magukkal hozták könyveiket is.

A XVII. században a pozsonyi és a nagyszombati klarisszák birtokában az alábbi kódexek voltak:

1. A klarisszák számára készült: Guary-, Kazinczy-, Nádor-, Simor-, Vitkovics- és Weszprémi-kódex.

2. A domonkos apácák megőrizték az alábbi kódexeiket és hagyták örökül a pozsonyi klarisszákra:
Cornides-kódex (benne a Bod-, Könyvecse-, Példák- és Sándor-), az Érsekújvári-, Horváth-Thewrewk-Virginia- és Winkler-kódex, valamint Szent Domonkos, Krisztina és Margit legendája.
3. Ezekhez a domonkos kódexekhez kapcsolódik három eredetileg pálos-rendi kódex, mely még a XVI. század első felében lett a margitszigeti apácáké: a Czech-, a Festetics- és a Gömör-kódex.
4. A kódexek sorát kiegészítette még a premontrei eredetű Lányi-kódex és a szerzetesrendi kötődését meg nem állapított Jordánszky kódex.³¹

Tanulmányomban tehát a régi magyar kódexek közül ezekkel a kötetekkel szükséges foglalkozni, amelyek a XVII–XVIII. században a klarisszák birtokában voltak. A kérdés megközelítése egészen más, mint az eddigi tanulmányokban. Vizsgálatomnak kiindulópontja, eredője a klarissza tulajdon. Erre általában közöltek adatokat a kódexek kutatása során. Néha egymásnak ellentmondókat ugyan, több esetben az indoklás, a kódex helyhez kötése nem elég meggyőző. A régi magyar kódexek közül az általam vizsgált időszakban 24 ma ismert kódex és mai töredéke volt a klarisszák birtokában. A következő kódexekről mondható el, hogy a XVIII. században klarissza tulajdonban volt: Cornides (benne: Bod-, Könyvecse-, Példák-, Sándor-); Czech-, Érsekújvári-, Festetich-, Gömör-, Guary-, Horváth-, Jordánszky-, Kazinczy-, Krisztina-, Lányi-, Nádor-, Simor-, Thewrewk-kódex, Szent Domonkos- és Szent Margit élete; Virginia-, Vitkovics-kódex és Miskolci töredék, Weszprémi- és Winkler-kódex.

A pozsonyi apácák által – a XVIII. században – bírt kódexek első csoportjába azokat sorolom, amelyekben a bejegyzések a közösség tulajdonára utaltak. A Kazinczy-kódex (1526–1541) bejegyzése: „Conventus Posoniensis” és az 1625. év említése járul a kézírásos tulajdon jelzéshez.³² A Nádor-kódex (1508) már az apácák közösségét is hozzászéli a bejegyzéshez „Pro Sorore Conventus Posonien-sis”. Mindkét kódexben egyéb bejegyzések is találhatók, a Nádor-

kódexben „tartalomjegyzéket” is közöltek.³³ A harmadik kódex a pozsonyi tulajdont másképpen fogalmazta meg; a Virginia-kódexben (XVI. sz. eleje)³⁴ a következő bejegyzést találjuk: „Sorores Conventus Posoniensis de veteri Buda”. A most kiadott forrásközlés a Régi Magyar Kódexek sorozatban a bevezetőben arra hivatkozik, hogy „itt került (ti. Pozsonyban) a már korábban ideérkező óbudai klarisszák tulajdonába”.³⁵ Itt pontosítani kell a bejegyzés értelmezését, hiszen ez nem kérhető számon irodalomtörténészeken, mivel a klarissza rend történetének részletes ismeretét kívánja meg. Nézetem szerint, ha óbudai klarisszák tették volna e bejegyzést, akkor azt írták volna „Sorores conventus de veteri Buda”. Ez a beírt megfogalmazás a pozsonyi klarissza zárdát jelenti, s a jelzős kiegészítés egy olyan formula, amelyet a pozsonyi klarisszák egészen 1714-ig használtak. A főnöknő titulusában viselte az óbudai jelzőt, de ugyanígy a nyúlszigeti és a vásárhelyi elnevezést is.³⁶ A vásárhelyi és a nyúlszigeti jelző is birtokjogot jelentett, és nem jut eszünkbe domonkos vagy premontrei apácáknak nevezni a pozsonyi klarisszákat. Egyetlen kódex jelöl a fentiektől eltérő tulajdont: „posonika”, a Simor-kódex (XVI. század eleje) bejegyzése.³⁷ Erre magyarázatot eddig nem találtak.

A Guary-kódexben (1495 előtt) található bejegyzés „Gyermekek házába való”³⁸ korábban világi tulajdonos feltételezését vonta maga után, de a bejegyzett név „Emerenzia Mesurecki” azonosíthatóvá tette a kódexet: a pozsonyi apácák tulajdona volt.³⁹

A pozsonyi klarisszák valószínű tulajdonának mondják a Cornides-kódexet (akkor még vele egy kötetben volt a Bod-, a Sándor, a Könyvecse és a Példák könyve)⁴⁰ (1514–1516), a Weszprémi- és Winkler-kódexet (XVI. sz. első fele és 1506).⁴¹ Az utóbbi két kódex Winkler Mihály pécsi kanonok ajándékaként került 1801-ben az Egyetemi Könyvtárba, más adományaival együtt. Az ekkor ajándékozott harmadik magyar nyelvű kódex, a Nádor-kódex⁴² bejegyzése is pozsonyi tulajdonra utal. Az eddigi kutatások szerint a Cornides-, a Nádor-, a Weszprémi- és a Winkler-kódex vándorlása azonos volt, és így kötődik Pozsonyhoz.

Toldy Ferenc 1854-ben Egerben talált egy Rendtartást.⁴³ Íróját egy XVII. századi klarissza főnöknő személyében határozta meg. Az újabb hivatkozások, amelyek megállapítására épültek, nem vették figyelembe mondatának végét: „habár, mint némely biztos jelek mutatják, annak vég tizedét kell felvennünk”.⁴⁴ Toldy Ferenc megállapítása szerint „a kézirat minden évszám nélkül van, de ugyanazon kéztől származik, mely az Egyetemi Könyvtárban őrzött Cornides- s némely kisebb codexekben azzal hagyta keze nyomát, hogy egy újabb leíró számára utasításokat jegyzett be”.⁴⁵

Toldy megállapítása az azonos kézről: a Cornides-kódex kötetlábláján lévő és a Rendtartást-író főnöknő esetében számomra elfogadhatatlannak tűnik. A két írás nem azonos! Toldy megállapítását Lázs Sándor megerősítve látja a Cornides-kódexről írt tanulmányában.⁴⁶ A régi magyar kódexek sorozatban megjelent Bod-, Wespzprémi- és Virginia-kódexet kísérő tanulmányok átvették Lázs Sándor korábbi megállapítását.⁴⁷ Felmerül bennem a kérdés, látták-e a Rendtartás kézírását, vagy csak mások hivatkozását summázták? A Rendtartást Egerben a Főegyházmegyei Könyvtárban magam is megnéztem. Így alakult ki az a véleményem, hogy az írás nem egyezik a hivatkozott kódexek bejegyzéseivel.

A kódexek közül az eddigi irodalomban pozsonyi tulajdonnak mondják Ráskai Lea két kötetét: Szent Margit életét (1510) és a Domonkos-kódexet (1517).⁴⁸

Pray György a Szent Margit életéről közreadott forrásközlés bevezetésében azt írta: „Codex meus”, vagyis Ráskai Lea kódexe már tulajdona volt. A forrásközlés bevezetésében megemlíti, hogy a legenda az elején hiányos, de a kiegészítés módjára bővebb magyarázattal is szolgált: „Ezért a pozsonyi klarissza kolostor apácáitól, egy kódexet, ugyan kéziratban, de mégis ebből a századból valót és amely Boldog Margit életét... nyújtja, elkértem”. Minden bizonnyal „cserébe” kapták meg a pozsonyi klarisszák Pray 1770-ben megjelent művét, amely könyvjegyzékünkben is szerepel.⁴⁹

A pozsonyi klarisszák kódexeinek utolsó csoportját azok jelentik, amelyeket a pozsonyiak átadtak a Budára leköltöző klarisszák-nak: ezek a már említett Kazinczy- és Vitkovics-kódex és a Miskolci

töredék (1525).⁵⁰ Budáról – joggal feltételezhetjük – a Pestre átköltöző apácák magukkal vitték e három kötetet. Kuthy Klára az utolsó pesti főnöknő Pestről, és nem Pozsonyból(!) vitte magával őket – Egerbe – a rend feloszlata után.⁵¹ A Guary-kódex (1495 előtt) szintén Pozsonyból került vissza Budára és Sennyei József klarissza vitte magával családjához, mint személyes holmiját.⁵²

A nagyszombati klarisszáknak – jelenlegi ismereteink szerint – kevesebb régi magyar kódexük volt, mint pozsonyi rendtársaiknak. A leglényegesebb különbség a két zárda kódex-tulajdona között, hogy Nagyszombatból csak egyetlen közösségi tulajdoni bejegyzéssel ellátott kézirat került elő, az Érsekújvári-kódex.

Balassa Mária Viktória bőkezűsége a Lányi-kódex (1519) Vlasis Katalinnak való ajándékozása 1689-ben, de ez nem jelentette utolsó kincsének odaadását. „Anno 1689 Die 27. Decembris Adom Szent Prophessioia Napjan Ezt a könyuet Soror Catharina Franciska Vlassichnak. Emlekezettől hofi Sorgalmatossan tanullia Oluganu Sor. Maria Victoria Balassa Ordinis S. Clarae.”⁵³ Övé volt sajátkezű bejegyzése szerint a Czech-kódex is, amely mint szép imakönyv kedves kölcsöntárgya lehetett társnőinek.⁵⁴

A Festetics-kódexet (1493), amely ugyanúgy, mint a Czech-kódex, Kinizsi Pálné Magyar Begina imakönyve volt, Timár Kálmán szintén a nagyszombati klostromhoz köti: Festetich Júlia Viktória a rend feloszlata után vihette magával Keszthelyre. Festetich Júlia Viktória 1782-ben nem ment családjához, csupán Pozsonyig utazott és ott 4 nappal a nagyszombati zárda elhagyása után belépett az Erzsébetiek rendjébe. 1814. július 21-én hunyt el. Nézetem szerint 1782-ben nem vált meg imakönyvétől, legfeljebb halála után az erzsébetiek juttatták el a családnak.⁵⁵

A Gömör-kódexet (1516) a benne található névbejegyzés feloldásával Timár Kálmán – mert a többi domonkos kódex-szel együtt vándorolhatott – a nagyszombati klarisszák tulajdonának mondja.⁵⁶ A régi kötéstáblára írt bejegyzés: „Sor. Catarina Constantia.”⁵⁷

Az Érsekújvári-kódexbe (1530–1531) 1652. július 18-i dátummal jegyezték be a főnöknő obrovai Jakusics Anna halálát.⁵⁸ A Jordánszky-kódex (1516–1519)⁵⁹ a szövegérintkezés alapján az Érsek-

újvári-kódexhez kötődik. Ezeket a kódexeket a nagyszombati klarisszák a domonkos apácáktól örökölték. A Jordánszky-kódexet Fába Mátyás szerezte meg a nagyszombati klarisszáktól és adta Jordánszky Eleknek.⁶⁰ Az Érsekújvári-, a Czech-kódex, valamint a Thewrewk-kódex (1531) az érsekújvári ferencesek könyvtárából került elő.⁶¹

Klarisszák tulajdonában volt, a zárda biztos meghatározása nélkül: a Horváth-kódex (1529)⁶² és a belőle kiszakadt Krisztina-legenda (XVI. század eleje).⁶³

3. XVIII. századi kéziratos könyvek

Amíg a korábbi kódexek közül igen sokat mondhattak a XVII–XVIII. században is sajátjuknak a klarisszák, addig a XVII–XVIII. századból alig maradt fenn olyan kéziratos kötet, amely a tulajdonukban volt. Minden bizonnyal a XVII. századi menekülések, tűzvészek során veszíthették el könyveiket.

Ismét érdemes idézni Jakusics Judit Anna Rohoncról írt levelét, melyben leírja, milyen könyvekre lenne szüksége, s kéri jótevőjét, gróf Batthyány Ádámot, küldjön neki „az minemő énekes könyuekről emlekeztem jt liteben Ngk azon kerem szeretettel hozasa jde 1 Antifonarium 2 Introitusok akikben vannak, 3 Martirologium ezekre a könyuekre uagion szüksege az Ngd szolgálójanak”.⁶⁴

A ferencesekről, a klarisszák lelki vezetőiről, meneküléseikben támogatóikról már volt szó. A két rend közötti kapcsolat a kezdetektől ismert. A magyar nyelvű kódexek egy része ferences eredetű, klarisszáknak fordították. Ez sok kötetet jelenthetett, de napjainkra csak egy-két kötet maradt fenn.

A klarisszák egy XVII. század eleji kéziratos könyve, tulajdoni bejegyzéssel az Országos Széchényi Könyvtárban található: Ebeczki Sándor ferences mariánus provinciális műve⁶⁵. Ő fordította le Szent Bernard elmélkedését 1612-ben (OSZK Duod. Hung. 7.) A kötet bejegyzése a pozsonyi klarisszáké, de eltér a kódexekben fennmaradt bejegyzéstől: „Sorore Conventus ex veteri Buda”.⁶⁶ Ugyanebben az

évben egy másik ferences, Hellmann Conrad breviáriumot másolt a pozsonyi klarisszáknak, amely a rend feloszlata után az Egyetemi Könyvtárba került. A korábbi vizsgálódások a kéziratári abolíciós anyagban „jelentéktelen hitbuzgalmi irat”-nak minősítették az 1600-as évek elejéről.⁶⁷ A klarisszák könyves emlékeinek mindenképpen fontos és egyedülálló emléke.

Ha a kronologikus rendet követjük, a XVII. században alig találunk újabb könyveket. A kéziratok műveket a szentek életének egy-egy megmaradt emléke mutatja. Szent Hylarion remete életét 1666-ban másolta le számukra egy ferences.⁶⁸

Két imakönyv jelent még fontos emléket, de már a század utolsó feléből. Az egyik Révay Katalin zsoldáros könyve⁶⁹, amit minden bizonnyal fogadalomtételle alkalmából, 1693-ban kaphatott ajándékba. Ma az Országos Széchényi Könyvtár őrzi. (OSZK Oct. Hung. 765) A másik, Csáky Éva Franciska imakönyve, ma Esztergomban a Simor Könyvtárban található.⁷⁰ E sajátkező imakönyv már nem másolat, hanem irodalmi alkotás. Mint Beke Margit írja: „A könyv csodálatos foglalat egy művelt klarissza ismereteinek a misztikáról, a szentek életéről, önállóan alkotott és megélt gondolatairól”.⁷¹

A klarisszák szerzetesi közösségének életét a Regula határozta meg. A középkorban használt, Szent Klára által írt – s minden bizonnyal a magyar klarisszák számára is lemásolt és lefordított – regulát nem ismerjük. A német nyelvterületen a klarissza zárdákban használt úgynevezett „megreformált regulával” – mint erről szó volt –, vándorlásaik során ismerkedtek meg a magyar klarisszák. Karácsonyi János szerint 1605-ben már le volt fordítva a kérdéses regula, Karácsonyi Ebeczki Sándort, illetve Boldog Antal provinciálist tartja fordítóiknak⁷². Ez a fordítás képezhette alapját a napjainkban is meglévő nagyszombati és pozsonyi regulának, melyeket az Országos Széchényi Könyvtár őríz (Quart. Hung. 394. és 395.).⁷³ A két Regula tartalmában majdnem azonos (a regula 24 fejezete a tanuságok és a constitutio), nyelvezete eltér egymástól. A nagyszombati regulát Rudinay János provinciális (1616–1620) beköszöntésével (azaz jóváhagyásával) adta mindkét zárdának; Monaki Pál másolatában maradt fenn. Ez a példány igényes és szép kiállítású, a címlap

szerint 1635-ben készült el. Zöld bársonykötése ezüst csatokkal, sarokveretekkel díszített. Értékes kötése miatt azon ritka könyvek egyike, amelyet felvettek a nagyszombati zárda 1782. évi leltárába. A főnöknő, Berényi Judit cellájában összeírt tárgyak között szerepel. (Ez különösen érdekes, mert a cellákban lévő könyveket egyébként nem vették leltárba.)⁷⁴

A regula nagyszombati példánya a felosztás után a klarisszák levéltárába került. Karácsonyi hivatkozott a levéltári példányra (megadta jelzetét) – először én is ott kerestem –, de helyette csak egy őrjegy volt. Az Országos Széchényi Könyvtárban található nagyszombati regulát 1854-ben vették Felsenstein Antal budai polgártól. A példány ma is tartalmazza az Országos Levéltár jelzetét. Mindenesetre nem vészett el, ha máshol is, de megtalálható.⁷⁵

A pozsonyi regula szerényebb kiállítású kötetének története – 1782 után – rejtélyes, mert Velencéből került haza, Jankovich Miklós gyűjteménye számára vásárolta Literáti Nemes Sámuel.⁷⁶

Az imakönyvek mellett a XVIII. század elejére datálódik egy „Szentek élete” című kéziratos kötet az Egyetemi Könyvtár gyűjteményében.⁷⁷ A kötetben található életrajzok közül Szent Anna és Szent Pascalis életrajzának leíróját nem ismerjük (lásd a Könyvjegyzék 59. és 64. sz. alatt). A másik három életrajz írása Csáky Éva Franciska munkája, ezek: Nepomuki Szent János (1701), Páduai Szent Antal (1704) és Szent Klára életrajza.

Csáky Éva Franciska imakönyvét említve szólni kell róla mint klarissza íróról. Irodalmi működése napjainkig ismeretlen volt. Imakönyvének és az általa írt szent életrajzok írásazonossága megerősítette véleményemet, hogy nemcsak első főnöknője volt a budai zárdának, szervezője a pesti zárdának, hanem irodalmi téren is jelentőset alkotott. Tanulmányoztam a Károlyi Levéltárban Csáky Éva Franciska leveleit, amelyeket Károlyi Sándorhoz írt. A kéziratos művek, a rendtartás, valamint a levelek azonos kézírásnak mondhatók, feltevésemet Knapp Éva megerősítette.⁷⁸

A pozsonyi kódexek kézírásos bejegyzéseivel kapcsolatban már említést tettem az Egerben található Rendtartásról. A Rendtartás írásának ideje azonban nincs megadva. Két kérdésre kerestem választ:

az első: mikor írták a Rendtartást? A második kérdés: valóban másolatról van-e szó, mint Toldy Ferenc mondta; esetleg kompillációról vagy önálló alkotásról. A második kérdés számomra úgy is megfogalmazódott, írónőnek nevezhető-e Csáky Éva Franciska?

Az első kérdésre, a rendtartás írásának évére (megközelítőleg) a szöveg elemzése egyértelműen választ adott: *1714 után* már a *budai zárdában* írta ezt a munkát Csáky Éva Franciska. Az egyes előírásoknál utal a pozsonyi zárdabéli szokásokra, leírja, hogy Budán mint tartatják be azokat. Amikor a rendtartást írta, már épült a pesti zárda, amelynek templomát később Szent Annának szentelték. Erre is talá-lunk utalást.⁷⁹

A második kérdésre a válasz: ha használt is korábbi előírást, szerintem nem középkori eredetűt. A rendtartás „naprakész”, nem a középkori, hanem a megújított regula szellemében íródott, a XVIII. század eleji előírásokat rögzíti. A ferencesekért és a klarisszákért elmondott imákban a fennálló zárdákról emlékezik meg.⁸⁰ Nézetem szerint a rendtartás szellemi alkotás, önálló mű. Természetesen ezt annak tudatában lehet kijelenteni, hogy Csáky Éva Franciska személyiségét – elsősorban levelei alapján – némiképp megismertem. Nem ő volt a Csáky családban az első író. A másik érvem: sokkal határozottabb, önállóbb egyéniség volt, mintsem csak másolta volna a fentiek szerint neki tulajdonított műveket.

A XVIII. század második felében Kósa Jenő ferences mariánus megírta a ferences rend mariánus provinciájának történetét. Latin nyelvű művének, a klarissza zárdákra vonatkozó részét 1768-ban fordította le. E munkája három példányban maradt fenn. Bizonyítja, hogy mindegyik zárdának készült másolat, a klarisszák olvasták e munkát. E jelentős forrás kiadása folyamatban van.⁸¹

A klarisszák kéziratos könyveihez sorolom azokat a XVIII. század második felében keletkezett köteteket, amelyek napjainkra jelentős forrásértékkel bírnak, de nem olvasásra szánt irodalmi alkotások. E levéltári anyagnak minősíthető források jelentős „szellemi termékei” e korszaknak. Gyakorlatilag két forrástípusra gondolok: az egyes zárdák jegyzőkönyveire, illetve a klarisszák által életre hívott társulatok könyveire.

A protokollumok, amelyeket egyes szerzetesrendek állítottak össze, fontos forrásai a magyar egyháztörténetnek és a rendek történetének. A klarisszák által íratott (névtelen ferencesek írása) protokollumok részben „historia domusok”, részben névtárak. Ezek a jegyzőkönyvek magukon viselik az összeállítást elhatározó főnöknő egyéniségének jegyeit. A kivitelezés, a kötetés bizonyítéka a zárda igényességének és egyben lehetőségeinek is. A nagyszombati klarisszák jegyzőkönyvét 1745-ben Berényi Klára főnöknő állíttatta össze.⁸² Fejezetekre osztotta a foliáns kötetet, a hat fejezet minden lényeges információt közöl. A rend történetének a belső reform (a megújított regula) utáni leírása, majd ezután a személyi adatok következnek: a főnöknő választása, a belépés a rendbe, a fogadalomtétel, a halálozási adatok. Forrásértékű összeállítás az adakozások részletes leírása, valamint művészettörténeti értékű az „Ezüstneműk” tételes felsorolása. A kötet kivitelezése (kötetése) külön említésre méltó.

A budai klarisszák protokollumát Peck Antonia Jakobina főnöknő állíttatta össze 1748-ban.⁸³ A jegyzőkönyv itt kisebb méretű, és aranyozott bőrkötése ugyanúgy értékes, mint a nagyszombatié, ismeretlen budai könyvkötő mester remekműve.⁸⁴ A zárda történetére és a felvett tagok adataira (bár nem olyan részletesen, mint a nagyszombatiban) találunk benne információt. A névtár részt nem vezeték pontosan, nincs benne például Csáky Éva Franciska és Zsigray Róza, holott többen szerepelnek olyanok, akik Pozsonyból jöttek.

A pesti protokollum szerény kivitelű, a névtár hiányos adatokat közöl a rend tagjairól.⁸⁵

A klarissza zárdák – ugyanúgy, mint más szerzetesrendek – létrehozták az általuk különleges tisztelettel övezett Szent Anna, Szűz Mária és Jézus Szíve társulatot. Ezek a társulatok a barokk kor jellegzetes közösségei voltak. Közös imakönyvük volt, erre példa a pozsonyiak „Igaz és köteles” című imakönyve.⁸⁶ A tagok felvételét társulati lapon igazolták⁸⁷, valamint nevét bevezették a társulati névkönyvbe. Ilyen klarissza társulati névkönyv két kötete is megtalálható az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában (Fol. Lat. 3650/II, és VI.). A kötetek vörös bársony kötésű, díszes kivitelű al-

bumok. A budai klarisszák névkönyvét Falkoner Anna Szofia klarissza díszítette festményével.⁸⁸ A pozsonyi klarisszák társulati névkönyve két címerrajzot is tartalmaz: gr. Eszterházy Imre primását és gr. Berényi Zsigmond püspökét.⁸⁹

4. Nyomtatott könyvek

A XVIII. században a klarisszák kéziratos könyveik mellett egyre több nyomtatott művet szereztek meg. Könyvbeszerzésükről nincs adatunk, az újabb kötetek megszerzése minden bizonnyal esetleges volt. Erre utal gr. Károlyi Sándorné, Barkózy Krisztina egyik levele is. Károlyiné két sógornője volt apáca, Károlyi Katalin a nagyszombati, testvére, Károlyi Krisztina a pozsonyi zárdában élt. 1706-ban Kassáról írt levelében a következőt kéri férjétől: „Az apácáknak valamely magyar könyveket hozatnék, kötetlen is jó lenne, imádságos s másféle is a leányok közzé, nevezet szerint a Jézus szívével való imádságos könyv is kén: igen kértek reá Édes Szívem!”⁹⁰ Arról nincs adatunk, hogy megkapták-e az apácák a kért imakönyveket, de feltételezhetjük, hogy kérésüket teljesítették.

A fennmaradt könyvjegyzékek, illetve a kutatásom során összegyűjtött adatok azt mutatják, hogy a XVIII. századra könyveik egyharmada kéziratos, kétharmada nyomtatott kötet volt. Nyomtatott könyveik további vizsgálata a *liturgikus könyvek* túlsúlyát mutatja a fennmaradt jegyzékek szerint. Ide sorolódnak a missalék, a breviáriumok és az evangéliumok.⁹¹

A nyomtatott művek másik csoportjába azokat az aszketikus kiadványokat sorolhatjuk, amelyeket nekik ajánlottak, rokonaik adták ki. Pázmány Péter 1650-ben megjelent imakönyve⁹² ugyanúgy megtalálható volt birtokukban, mint a több mint 100 év múlva kiadott Szent Klára Officium.⁹³ Több mint 11 nyomtatott imakönyvet sikerült összegyűjtenem, ezek, részint possesszori bejegyzéssel, igazoltan a klarisszák tulajdonai voltak.

Az imakönyvek előszámlálása meglehetősen nehéz feladat; az evilági kincseik közül olvasójuk mellett az imakönyvük volt a leg-

féltettebb kincsük. A szerzetesi életüket szabályozó „Szerzetes rendtartó fenitek tüköre”, a Szent Bonaventura-fordítás⁹⁴ 1677-ből éppen olyan fontos volt számukra, mint Szent Bernard könyve Ebeczky Sándor kéziratos fordításában.

Naponkénti lelki vezetésüket, a szentmise bemutatását, a prédikációk tartását a marianus ferencesek látták el. Ünnepi alkalmakkor – a kor neves szónokai – meghívott papok és más szerzetesrendek tagjai tartották a homiliákat. A nyolc – klarisszáknak mondott – szentbeszéd közül a legtöbb ünnepélyes fogadalomtételhez kötődik.⁹⁵

1694-ben a pozsonyi klarissza templomban tett ünnepélyes fogadalmat és lépett a klarissza rendbe gr. Erdődy Klára Erzsébet. Prédikációt egy Ismeretlen ferences szerzetes mondott: „Nuptiae Agni”, a Bárány menyegzője címen.⁹⁶ 1719-ben a nagyszombati zárdában, gr. Berényi Klára fogadalomtételkor Affray Antal ferences rendfőnök mondott szentbeszédet.⁹⁷

Mindkét szentbeszéd célja a világ hívságaiból való átköltözés dicsőítése a szerzetesi életbe; eljegyzés a „mennyei Jegyessel”. Búcsúzásként felsorolja – és ezzel emlékeztet a halotti búcsúztatókra – az elhagyott családtagokat, rangjuk felsorolásával. Az elvesztett evilági rokonok helyett megemlíti a klarissza rendben élő nagynéniket, rokonokat, tisztségük megnevezésével. Így Erdődy Klárát többek között unokatestvére, Csáky Éva Franciska (akkor még csak soror) fogadta a szerzetben; Berényi Klárát nagynénje, Ujfalussy Judit gondjaira bízta a szónok.

1743-ban Szegedi Mihály jezsuita mondta a szentbeszédet Révai Katalin Konstancia pozsonyi főnöknő fogadalomtételének 50. évfordulóján. Általános gyakorlat volt, hogy fél évszázad eltelte után másodszor is fogadalmat tettek (megújították).⁹⁸

Mindhárom szentbeszéd valószínűleg a rokonok költségén jelent meg. Két szentbeszédet Szent Klára ünnepén mondtak el, Eszterházy Pál pálos szerzetes 1759-ben, Görgey Márton püski plébános 1772-ben.

A budai rendház első részének felépítésekor 1719-ben Csáky Éva Franciska főnöknő vezetése alatt ünnepélyes keretek között vo-

nultak be a zárdába a klarisszák. Ekkor Pordányi András marianus ferences tartott szentbeszédet: „Arca Noe” címmel jelezve, hogy a sok szükség, hányattatás után a Pozsonyból jött nővérek hajója célba ért.⁹⁹

A klarisszákhoz köthető, előbb felsorolt nyomtatott művekre a magyar nyelvűség jellemző. A XVIII. században kiadott „Norma quarundam”¹⁰⁰ című mű latin nyelven tartalmaz imákat és könyörgéseket.

A budai klarisszák – többségükben – német nyelvűségét nemcsak kéziratos társulati névkönyvük és protokollumuk igazolja, hanem másik három kötet is. 1737-ben Budán a Nottenstein nyomdában jelent meg „Vermählung und Heimführung” című kötet.¹⁰¹ A XVIII. században ismét működő budai nyomdászat e korai kötete csak címében német. A klarisszák által naponta énekelt zsoltárokat tartalmazza latin nyelven, kottával, a rendbe történő felvétel, valamint a halott körüli eljárás alkalmára. E kötetet nyugodtan nevezhetjük „propaganda”, „toborzó” kiadványnak is, hiszen a klarisszáknek épülő rendházuk benépesítésére újabb tagokra volt szükségük.

Az 1763-as német nyelvű háláadó kiadvány valószínűleg – ugyanúgy, mint az előbb említett – a klarisszák költségén jelenhetett meg. Az „Ein Beschreibung wunderbarer Gnad...” című füzetecske az 1763. évi földrengéstől való megmenekülésért mond köszönetet.¹⁰²

Az 1779-ben megjelentetett „Neuntägige Andacht” című imakönyv Szent Klára officiumának fordítása.¹⁰³ Feltételezem, hogy ez az utolsó kiadvány németül, amelynek kiadásában a budai klarisszák közreműködtek.

5. Klarissza szerzők nyomtatott művei

Az eddig felsorolt kéziratos és nyomtatott könyvek birtokosai, a klarisszák elsősorban mint használók, a köteteket olvasó apácák jelentek meg előttünk.

Izgalmas és a magyarországi klarisszák rendtörténete szempontjából sem jelentéktelen az a kérdés, amelyet eddig senki nem tett föl: Milyen körülmények között, mitől, milyen belső értékek birtokában, milyen szándékkal váltak néhányan a klarisszák közül a „*befogadó*”-ból *fordító, író* apácává?

A körülmények adottak voltak az alkotó munkára. Hosszú évtizedek óta úgy a nagyszombatiak, mint a pozsonyiak békében, menekülés nélkül élhettek klauzurájukban. Az íráshoz valószínűleg – előbb vagy utóbb – bírniuk kellett az abbatissa hozzájárulását, hisz órarendszerű napi beosztásuk volt, a pihenő idő eltöltését is megszabták. A ferences rendi előljárók minden bizonnyal csak a már elkészült kéziratról szereztek tudomást.

Ha az okokat keressük, valószínűleg tehetségük, tudásuk készítette őket az alkotó munkára. A fordító munkához több nyelv ismeretére volt szükség. Eddig azt hangsúlyoztuk, hogy könyvkultúrájukban a magyar anyanyelv dominált, kivéve a budai zárdát. De bizonyosak lehetünk abban, hogy többen is tudtak latinul. Csáky Éva Franciska a szentek életéről írt fordításainál utalt rá, hogy milyen nyelvből fordított. Nepomuki Szent János és Páduai Szent Antal életét németből fordította.¹⁰⁴ Ujfalussy Judit, nagyszombati apáca cseh nyelvről fordított.¹⁰⁵ A nyelvismeretben, amennyiben felnőtként léptek a rendbe, a családnak, az otthoni nevelésnek lehetett szerepe, de a gyermekként a rendbe lépők csak a zárda falai között tanulhattak nyelveket.

Véleményem szerint a zárdában tanult ismeretanyag jelentősen előmozdította írói működésüket. A Guary-kódex említésekor felmerült a „gyermekek háza”, ahol a gyermekmester felnőtté válásukig nevelte a kis gyermekeket. Ezután mint jelöltek kerültek a noviciamester keze alá, aki a fogadalomtételre készítette fel a noviciákat. Biztosra vehető, hogy a szerzetesi életre való felkészítés mellett az írás, az olvasás, a számolás szükséges megtanítása mellett egyéb oktatásban is részesültek.

Öt klarissza szerző munkásságának eddig megismert eredményeiről kell itt beszámolni. Fodor Zsuzsanna Hyacinta, Ujfalussy Judit és Viczay Anna Terézia nagyszombatiak voltak, Sigray Rózsa és

Csáky Éva Franciska 1714-ig pozsonyi, majd mindketten budai klarisszák.¹⁰⁶ Az említettek közül ketten kicsi korukban kerültek be a zárdába: Csáky 7 évesen, Viczay 8 évesen. Ujfalussy Judit otthonról hozta ismereteit, 15 évesen lett a zárda lakója, Fodor Zsuzsanna 22 évesen lépett a klarisszák közé. E szokatlanul „érett korban” való belépés ebben a korszakban ritka eset volt. A nagyszombati jegyzőkönyv szerint 1671 áprilisa és 1674 márciusa között senkit nem vettek fel.¹⁰⁷

A legkorábban nyomtatásban megjelent klarissza szerző munkájának az 1675-ben kiadott „Liliom kertecske” című imakönyvet mondhatjuk.¹⁰⁸ Holl Béla az „aétatos lélek” megfogalmazás mögött a szerző személyét Fodor Zsuzsannában feltételezi. Fodor Zsuzsanna életrajzi adatait a nagyszombati protokollum alapján közlöm. Az imakönyv a fogadalom tétele évében jelent meg. Vajon mikor állíthatta össze a szerző könyve kéziratát? Egészen biztos, hogy az 1674. évi belépést követő egyéves noviciatus alatt nem foglalkozhatott ezzel. Azt kell tehát hinnünk, hogy 1674 előtt készítette munkáját.

1703-ban Bécsben jelent meg Sigray Erzsébet Róza fordításában a „Jó illatú rózsás kert” című imakönyv.¹⁰⁹ Az eredeti mű Alacoque Szent Margit Mária (1647–1690)¹¹⁰ Jézus szíve tiszteletét terjesztő imakönyve, ennek első magyar fordítása Sigray munkája. A kiadás költségeit gróf Kálnoky Sámuel erdélyi kancellár fedezte, aki ekkor Bécsben élt. Patrónusi jótéteményét valószínűleg motiválhatta az a tény, hogy a gróf unokája – Kálnoky Hedviga – rendtársa volt Sigray Rózának. Az imakönyv megjelenése egy korabeli sikerkönyv első kiadásának minősíthető. Bizonyágul: a mű 1712 és 1860 között 18 kiadást ért meg.¹¹¹ Sigray Rózának még egy imakönyv-fordítása látott napvilágot, 1718-ban, amikor már a budai zárdában élt. Nagyszombatban jelent meg fordításában magyarul Zachar János ciszterci szerzetes Szent József-zsoltároskönyve.¹¹²

1712-ben Ujfalussy Judit nagyszombati klarissza lefordította a kor egyik legolvasottabb kapucinus szerzőjének, Martin von Cochemnek (1634–1712)¹¹³ 1677-ben Jézus életéről írt művét. Fordítása 1712-ben jelent meg először „Makula nélkül való tükör” címen.¹¹⁴ Az 1722. évi kiadás címlapján még feltüntették a fordító nevét,

1746-ban, Ujfalussy halála (1738) után már nem. A művet Vida Ti-vadar egybevetette a cseh fordítással és arra a megállapításra jutott, hogy több mint fordításról van szó. Ujfalussy Judit maradandót alkotott. Jézus életéről szóló fordítását, átdolgozását még a XIX. század elején is kiadták.¹¹⁵

Viczay Anna Terézia szintén nagyszombati klarissza ugyancsak „egykönyves” szerzőnek nevezhető.¹¹⁶ A szerzőt Nagy Iván Héder-váry Katalin és Viczay IV. János leányának tartja, de a nagyszombati klarissza jegyzőkönyv és más források ennek ellentmondanak. E szerint Viczay Anna Perényi Erzsébet és Viczay II. Ádám leánya. Lelkigyakorlatos elmélkedés az a munkája, amelyet 1720-ban adott ki Nagyszombatban, nagynénje, Viczay Terézia költségén. Lelki-gyakorlatos könyve az alábbi címmel jelent meg: „Az elmélkedések és lelki foglalatosságok könyve... az elválasztott szűzek könnyebb-ségére”.¹¹⁷ Művében tanácsokat ad az elmélkedések végzéséhez. Az elmélkedések vezérfonalául Kempis Tamás *Krisztus követése* című könyvének megfelelő passzusait ajánlja, pontosan idézi annak feje-zeteit.

A szerzetes közösségek számára a XVIII. században is változat-lanul a legtöbbet olvasott munkák a szentek életrajzai, ezek közül is kiemelkedő figyelmet szenteltek a rendalapítókknak. A magyar iroda-lomtörténet előszámlálja a rendalapítók életrajzainak magyar nyelv-re fordítását.¹¹⁸ Bonaventura Assisi Szent Ferencről írott életrajzát 1722-ben Pozsonyban adták ki először magyarul. Ezzel megelőzték például a jezsuita rend alapítójának magyarra fordított életrajzának kiadását. A „Megdicsőült poenitencia...” címmel megjelent munka címlapján „Egy Clarissa szűz” szerepel fordítóként.¹¹⁹ A kötet azon-ban ennél többet rejt, Szent Klára életrajzát is benne találjuk. Szent Ferenc életrajzát Bonaventura „atyánk” után írta meg az ismeretlen klarissza. A könyv a XVIII. századi ferences irodalom jelentős ma-gyar nyelvű alkotása. Az életrajz szerzőjének meghatározása már a múlt században felkeltette a kutatók, biográfusok érdeklődését. Ta-kács Sándor említi először a klarissza zárdában élt főnemesi család-tagok között *Frangepán* (Ozolyi) Flórát.¹²⁰ Napjainkig megoldatlan talány a szerző kiléte. Az ismeretlenségben maradt klarissza szemé-

lyét Szinyei József Frangepán (Ozolyi) Floraként, Ferenc Kristóf leányaként jelöli meg. Nagy Iván viszont gyermektelennek mondja Frangepán Ferenc Kristóft¹²¹, akit a Wesselényi-féle összeesküvésben való részvételéért kivégeztek. Gyengíti Frangepán Flóra szerzőségének valószínűségét, hogy a pozsonyi klarisszákról (a zárda elhúnyt tagjairól) összeállított, datálatlan névjegyzék nem tartalmazza Frangepán Flóra nevét.¹²² Takács Sándor minden bizonnyal Fejérfaltay László 1876-ban megjelent tanulmányában találkozott Frangepán Flóra nevével.¹²³ Szinyei Ozolyi Flórián ferences szerzetesnél is hozza a Szent Ferenc életrajzt és – többek között – hivatkozik Farkas Seraphin biobibliográfiájára.¹²⁴ A vitás szerzőséget csak a további levéltári kutatás döntheti el.

Szerintem feltételezhetjük, hogy az ismeretlen klarissza Csáky Éva Franciska volt. A kéziratos köteteknél előszámláltam Csáky műveit és a köztük kéziratban megmaradt Szent Klára életrajzt.¹²⁵ A kéziratos életrajz és a nyomtatásban megjelent munka összehasonlítása arról győzött meg, hogy egy-két szavas eltéréstől eltekintve, szövegazonosság mutatható ki. Tehát a nyomtatásban megjelent Szent Klára életrajz Csáky Éva Franciska munkája. Molnár Arkangyal Szent Kláráról írt tanulmányában közli e magyar nyelvű Szent Klára életrajzról szóló megállapításait: „Szűz szent Klára anyánk szentséges élete, mely a mi szent szeretetünk Krónikájából vétetődött és szorgalmazással összevegyített.” E régi értékes adatokat tartalmazó életrajz – mely alig tér el Celanoi Tamás Legendájától – összefüggő része Szent Ferenc életének, melyet ugyanaz a magyar klarissza fordított németből, mint aki az eredeti Szent Bonaventura Legendát. Összevetve e munkát Szent Bonaventura és Celanoi Tamás legendáival, úgy találtam, hogy az egyiknek sem fordítása. Sokban egyezik mindkettővel, főképp Bonaventurával, de fordításnak mégsem nevezhető. Terjedelme Bonaventura legendájának legalább háromszorosa. A fordító nem árulja el nevét. E 400 oldalra terjedő munkát, mint az előszó után találom, „a magyarországi Boldogasszonyról elnevezett provincia kisebb testvérei és klarissza szüzei adták ki Pozsonyban.”¹²⁶ Nézetem szerint teljes bizonyossággal akkor mondható ki mindkét életrajzról, hogy Csáky Éva Franciska írta,

ha a két munkát nyelvészeti és stiláris vizsgálódásnak is alávetjük. E művel kapcsolatban tehát el kell vetnünk Frangepán Flóra szerzőségét és további megerősítésre szorul Csáky Éva Franciska – mint író – a Bonaventurától fordított életrajz esetében.

Eszterházy Mária Magdolna pozsonyi klarissza neve is felmerül mint klarissza szerző(?), könyvkiadó neve¹²⁷, amikor 1691-ben herceg Eszterházy Pálnak a következőt írta: „Az ami nemű könyvecskét Herczegséged gratiajából ki nyomtattam ma megh kerülvén Herczegségednek egyet küldöttem”.¹²⁸

Az idézet felkeltette érdeklődésemet, ezért átolvastam Eszterházy Mária Magdolna leveleit.¹²⁹ Szentkép nyomólemezz készítéséről írt a hercegnek, majd a könyvről semmi konkrét adatot nem közöl. Szabó bibliográfiájában nem található olyan – akár névtelen – munka, amellyel azonosítható lehetne. Úgy tűnik tehát, hogy válogatott szentképgyűjtemény lehetett, a képekhez írt imákkal.¹³⁰

A XVIII. században tehát az első két évtized jelenti azt az időszakot, amikor a klarissza apácák névtelenül, vagy immár a szerzőséget vállalva alkotó, író-apácaként lépnek a világ elé. E szerepet nyíltan vállalták. Sigray Róza, mert tökéletesen tisztában volt fordítói munkája jelentőségével, imakönyve bevezetőjében ezt írta: „ne okozz engem vakmerő merészségűnek, hogy én olyan munkát vettem magam előnben melyet megtenni sok tanult tudós, bölcs Férfiak is éles elműségekkel sem vettek munkában.”¹³¹

A klarisszák könyvei, a rendi előírásoknak megfelelően, a ferences rendfőnök „engedelmével” jelentek meg. Arra vonatkozóan azonban nem volt semmi megkötés, hogy a könyvek mely nyomdában kerüljenek kiadásra. Az író klarissza rendháza és a nyomdahely között nem mutatható ki kapcsolat. A műveket legtöbb esetben patrónusok segítségével adták ki. Így fedezte Sigray Róza „Jó illatú rózsáskert” című művének nyomdaköltségét gróf Kálnoky Sámuel.¹³² Testvéri segítséggel jelent meg Viczay Terézia és Ujfalussy Judit munkája.¹³³ Ujfalussy Klára Berényi Györgyné a könyv kiadásának évében 55 forint adománnyal szerepel a nagyszombati zárda protokollumában mint jótevő.¹³⁴

6. Könyvjegyzékek az 1782. évi abolitio korából

1782-ben II. Józsefnek szerzetesrendeket feloszlató intézkedése a klarissza zárdákat is megszüntette. A Függelékben közölt források ekkor keletkeztek. Az Egyetemi Könyvtár őriz négy jegyzéket a pozsonyi és a budai klarisszák könyveiről.¹³⁵ E jegyzékekben az összeírt adatok sokkal kevesebb információt közölnek, mint az ugyanitt található férfi szerzetesrendek könyvtárait összeíró leltárak. A többszáz könyvet vagy ennek többszörösét tartalmazó könyvtárösszeírások a könyvtárban való elhelyezési sorrendről is árulkodnak. A könyvek leírásában az alábbi adatokat adták meg: a könyv címe, a kiadás éve, a kiadás helye, szerzője és ára. A két klarissza zárda könyvjegyzéke egy-egy könyvről ennél kevesebb adatot ad meg.

A pozsonyi jegyzék¹³⁶ 53 tételt tartalmaz, latinul írták és feltüntették a könyv kiadásának évét, a kéziratok keletkezésének évét, illetve az évszázadot.

A budai könyvjegyzék összeállítása már nem mutat ilyen gondosságot, a jegyzékben latin címen felvett, valamint németül leírt könyvek és kéziratok sorakoznak, összesen 30 tétel.¹³⁷ Tekintettel a budai jegyzék minimális adatközlésére, az egyes tételek visszakeresése további kutatást igényel. Így a dolgozatban csak a pozsonyi jegyzék egy részének visszakeresett tételeinek közlésére vállalkoztam.

A másik két jegyzékről¹³⁸, a „beszállított könyvek jegyzékéről”, feltételezhető, hogy bekerültek az Egyetemi Könyvtárba és ott ma is megvannak, amennyiben mint duplumok nem kerültek ki az állományból. Az Egyetemi Könyvtár e négy jegyzékének kiegészítésére átnéztem a Helytartótanács Levéltárában a klarissza rendházak feloszlásakor felvett jegyzőkönyveket. A jegyzőkönyvekben sehol nem találtam nyomát könyvtárnak, bár az összeírók a konyhától a refectoriumon át minden egyes cellát, templomot, annak berendezését összeírták. Tehát az 1782-ben felvett leltárban csak szórvány adatokat találhatunk, ezeket a nagyszombati és a pesti zárda összeírásából közlöm.¹³⁹

Csak a budai leltárban használták a felosztási jegyzőkönyvet készítő a „könyvtár” meghatározást, egyébként minden zárdában csak elszórt könyvekről esik szó. A budai zárda refektóriumában „In Exiqua Bibliotheca Libri” címszó alatt írtak össze könyveket.¹⁴⁰ Ez a könyvleltár képezte alapját a később keletkezett összeállításnak, amely ma az Egyetemi Könyvtárban található.

A források között az egyházi felszerelések nyomtatott jegyzékéből közlöm azt a részt, amelyben könyveket is felsoroltak. Ezekben főként a sekrestyében és a kóruson talált kötetek fordulnak elő.¹⁴¹

Feltűnő, hogy a nagyszombati klarissza zárda a leltár szerint nem rendelkezett még egy könyvszekrényi anyaggal sem, míg a másik három zárdában tételesen vagy számozva 50–30 könyvet írtak össze. Csak feltételezéseink lehetnek. Talán éppen a nagyszombati jezsuita rendház felosztásának példája késztette arra a klarisszákat, hogy megmentseik könyveiket. Erre más példa is akad: az óbudai trinitáriusok a könyvtáruk egy részét a Zichy családhoz menekítették.¹⁴²

A pozsonyi zárdából beszállított könyvek jegyzéke (összesen 4 tétel) alapján megvizsgáltam az Egyetemi Könyvtár mai állományában, mi található ma is meg.¹⁴³ Hangsúlyoznom kell, hogy az 53 tétel pozsonyi könyvtárjegyzék latin nyelvű. Az ott található adatok szerint elképzelhető, hogy bizonyos – nem liturgikus – műveknél magyar nyelvű köteteket feltételezzek a cím mögött. A visszakeresés eredménye a III. forrásban felsorolt 4 kötetnél az alábbi volt: Szent Hilarius 1666-ban írt kéziratós életrajza ma is az Egyetemi Könyvtárban található.¹⁴⁴ Az ott a harmadik tételként leírt Liber medicamentorum XVIII. századi kötete töredékben, bejegyzés nélkül, minden valószínűség szerint ugyane könyvtár kéziratai között van.¹⁴⁵

A Vita Sanctorum XVI. századra datált kézirata – bármennyire merész feltételezés – szerintem a Szentek élete címszóval jelölte a mai elnevezésű Cornides-kódexet. Lázcs Sándor tanulmányában utalt arra, hogy a kódex Egyetemi Könyvtárba kerüléséről nincs pontos adat. Lázcs idézi a Cornides-kódex Illés-másolatában ma is megtalálható „Élete szenteknek” megfogalmazást. Ugyanakkor ő fedezett fel

a *Catalogus manuscriptorum*-ban (1850) egy cédulát, amely szintén az „Élete szenteknek” címet tartalmazta.¹⁴⁶ Ez a cím szerintem csak latin nyelvű cím fordítása lehet, egyébként mindenütt „Szentek élete” lenne a helyes magyar megfogalmazás. Ha azt feltételezem, hogy az „Élete szenteknek” a Cornides-kódexet jelzi, akkor a Budára küldött pozsonyi klarissza jegyzék 3. tétele segítségével immár megállapítható a Cornides-kódex bekerülésének éve a Könyvtár gyűjteményébe.

A további visszakeresés a jövő feladata. Úgy gondolom, joggal feltételezem, hogy a Budapesti Egyetemi Könyvtár kódexei között még található több olyan nem magyar nyelvű kötet, amely klarissza zárdából került a gyűjteménybe, de provenienciáját eddig nem sikerült meghatározni.¹⁴⁷

A klarisszák könyvtára jelentéktelen volt, egyetlen almáriumba elfért, a közösségi tulajdonú könyvek száma kevés volt. Az apácák saját könyvei viszont sokszorosra lehetett az eddig megismerteknek. Az apácák talán legnagyobb befogadói a XVIII. század aszkétikus irodalmának.

7. A klarisszák olvasmányai

„Az olvasni tudó nővérek a szent zsolozsmát a Kisebb Testvérek szokása szerint végezzék, ezért lehet breviáriumuk, amit éneklés nélkül olvassanak. Akik pedig ésszerű ok miatt nem tudják olvasva elmondani imaóráikat, a többi nővérek módjára imádkozhatják a Miatyánkot. Akik pedig nem tudnak olvasni, matutinumra mondjanak huszonnégy Miatyánkot, Laudesre ötöt...”¹⁴⁸ – e szavakkal rendelkezett Assisi Szent Klára 1253. augusztus 9-én jóváhagyott regulájának harmadik fejezetében a zsolozsma megtartásának módjáról.

A klarissza apácák XVIII. századi könyves emlékéiről szólva jogos és szükséges az öt évszázaddal korábban írt regula-részlet fenti idézése. A XVII. században, mint említettem, a rendalapító által írt regula¹⁴⁹ szelleme és előírásai a megreformált formában tovább éltek. A nagyszombati regula a 6. tanuságban írta ezt elő, valamint az

ehhez kapcsolt constitutio 4. része az olvasás módját is igen részletesen szabályozta.¹⁵⁰ „És hogy az ő éneklések, és olvasások mind magoknak s mind kedig azoknak ki azt halgattiak, hasznosb, giömlöcsösb, és kedvesb legien, öket az Visitorator bizvast inti az Christusba, hogy az Isteni szolgálatot és Solosmaiokat becsültesen, szerzetesen, és nagi szorgalmatosaggal tarcsák, meliben minden tuniasagtól, és kedvetlenségtől meg óyak magokat. Az mit énekelni kel, aztot igazan kezdgieék, egiarant tartoztasák és pausalliak. Az éneklésben avagy az olvasasban felettéb ne siesenek, szavokat igen fel ne vigiék, se igen alat ne viselliék...”¹⁵¹

A constitutio egyik lényeges rendelkezése a szövegek és a kották eredetiségének megőrzésére vonatkozott. Minden bizonnal történtek módosítások, valószínűleg nemegy esetben, ezért volt szükség e rendelkezésre: „Senki anni batorsagot ne tulaidonécson maganak, hagi az Visitoratornak maganvaló képpen parancsolattia nélkül valameli éneket meg emendallion és corrigallion, avagi egiéb éneklő kőniveből, kotakat avagy igéket ki terőlien, avagy valamit többet hozza adgion.”¹⁵² – Tovább is lehetne idézni a rendelkezést, amely a közösség együttes imáit és olvasmányait minden részletében előírta, de a fent idézett példák is elegendők. A XVIII. században klarissza apácáknak a közösségben végzett felolvasásai, a közösen végzett szolozsmák a középkori gyakorlat továbbélését jelentették.¹⁵³

A klarisszák mindennapjaiban a közösségi olvasás mellett jelentős szerepe volt a cellájukban „csendes időben” való ebéd utáni olvasásnak. A Rendtartás előírja ennek szükségességét is: „...csak egy fertály óráigh sem tartván ez a Csendes üdő... mindenik szűznek legyen egy folyó óra az eő Czellájában... ki-ki fordítsa az eő óráját és olvasson ájtatos könyvet egy oraigh...”¹⁵⁴

Az olvasott könyveket az „cöregek” választották, az ifjak, a noviciák és a gyermekek olvasmányait mestereik írták elő. Az olvasást ellenőrizték, s ha valaki nem tett eleget ennek az ellenőrzésnek, büntetést kapott.

A magánolvasás célját és értelmét is megfogalmazták, és így tudjuk meg, hogy a személyes élmény mellett fontosnak tartották és gyakorolták is olvasmányaik megbeszélését: „kiki figyelmessen arra

adván elméiét amit olvas, hogy annak idejében nem csak elő beszélhesse másnak amit olvasot, de magának is Lelky épületét és meghilágosítást vehessen abbul”¹⁵⁵

Az olvasmányok között a Rendtartás Kempis „*Krisztus követése*” című könyvét külön kiemeli. A kötelességgé tett olvasás – mely nélkül jó szerzetes nem lehet, mint vallották – elmulasztása büntetéssel járt: „...ki-ki köteles legyen arra hogy leghaláb egy oráigh arul beszélgessen a mit olvasot egyik a másiknak Lelky viagasztalást adván, és egyik a másikat oktátván. Ha ki pedig erre magát reá szoktatni nem akará ugy az olvasást el mulatná semmit elő nem tudván abbul beszéllenei tehát az Abbatissa ötet büntesse ha Ifju lészen nyakára kötvén a könyvet...”¹⁵⁶ – Lényegesnek tartom az olvasásra vonatkozó fenti forrásrészletek közlését, mert mindeddig csak a középkori apácák (a klarisszák mellett a domonkos, a premontrei) olvasásáról, collatio tartásáról voltak ismereteink.

A klarissza apácák olvasmányainak részletes műfajelemzése önálló tanulmányt kíván. XVIII. századi olvasmányaik a középkori könyvkultúrában gyökereznek.

A klarisszák könyveinek elemzésére alapvető munkák adnak segítséget: Gajtko Istvánnak a katolikus imádságirodalomról, valamint Gulyás Istvánnak az aszkétikus irodalomról szóló tanulmánya.¹⁵⁷ Takács Ince a ferences aszketikus kiadványokról írt művében érinti a klarisszák könyveit.¹⁵⁸

Dolgozatomban a klarisszák olvasmányainak legfontosabbjait foglaltam össze. Ezek a következők: az életszabályok, a regulák rendszeres olvasása, Szent Bonaventura művei, Szent Klára tisztelete. Külön szólni kell a klarisszák nyitottságáról. A kódexek bejegyzései szerint nemcsak a XVII. században, hanem minden bizonyal egészen 1782-ig olvasták más rendbéliek reguláit is. Mindenképpen ki kell emelni a Lányi-kódexet, amely a premontrei apácák által használt Szent Jeromos regulát tartalmazta.¹⁵⁹

A XVIII. században a birtokukban lévő kódexek és nyomtatott könyvek Szent Bonaventura munkásságát helyezték első helyre. A Wespzémi-kódexből rendszeresen olvasták Szent Bonaventura könyvét a tökéletes életről, valamint az 1677-ben magyarra fordított

és kiadott Bonaventura-életszabályokat¹⁶⁰ és a klarissza fordítású Szent Ferenc-életrajzt.¹⁶¹

Szent Klára tisztelete a rendalapító „anyá”-hoz fűződő élő és szoros kapcsolaton alapult. Kódexeik közül még a XVIII. században is olvasták a Weszprémi-kódexet, amely Szent Klára alázatosságának követésére ösztönözte az apácákat. Szent Klára tiszteletének szép példái maradtak fenn a klarissza imakönyvekben: úgy a *Liliomkert*cskében, mint Sigray Róza *Jó illatú rózsás kertjében* is Szent Klarához írt ima található. Csáky Éva Franciska imakönyvében szintén Szent Klarához könyörög. Az eddig csak címében említett „Kilenc napi ajtatosság”¹⁶² Szent Klára tiszteletére írt imakönyv; e fohászkodások legérettebb és legszebb példája. Külön érdeme ennek a kötetnek, hogy a rendalapító tiszteletét összekötötte a hazáért mondott imákkal. Külön ima található Pozsony városáért, amelyet a budai klarisszák – e mű fordításában: a *Neuntägige Andacht* című imakönyvben Buda városáért mondtak el.

A ferences szerzők munkái mellett más szerzetesrendek szerzőit is szívesen olvasták, elsőként Martin von Cochem kapucínust, valamint rendtársát, Martin von Chloch művét kell említeni. Könyvtárakban jezsuiták, piaristák könyveit is megtalálhatjuk.¹⁶³

A klarisszák olvasmányairól szóló fejezet végére kívánczik az a megállapítás, hogy szívesen olvastak, fontos volt számukra a könyv. Egész életüket, a rendbe lépéstől egészen halálukig végigkísérte a könyv. A haldokló apáca mellett rendtársai nemcsak imádkoztak, de – ahogy a rendtartás leírja – ájtatos könyvekből olvastak fel.

Óvták, védtek könyveiket. A következő idézet is mutatja, hogy erre szükség is volt, mert előfordult, hogy: „Es keuantam másnak kwnyuet”.¹⁶⁴ A Virgina-kódex első szövegegységéből vett idézet Vargha Damján szerint¹⁶⁵ a szerzetesek szentgyónásra való előkészülését volt hivatva elősegíteni. Itt szerepel a vétkek felsorolásában: „Es kivantam másnak tudományát, ruháját, könyvét”, mely azért érdekes szerzetesi könyvtulajdonról beszélve, mert a kéziratosság korában és még később is ritka értékes kincset jelentett a könyv. Két olyan klarissza bejegyzés is található kódexben, mely arra utal, hogy

el-elvették egymás könyveit, s a tulajdonos emlékeztette bejegyzésével a kölcsön vevőt: Balassa Mária Viktoria a Czech-kódex 42. lapjára a következőt írta: „Ez akönyu Mienk sr. Maria Victoriay, szenki el ne uegie. Mert penteki Imadcsagimot el kel hadnom es biszonial annak alelkin uan aki eluessi es meg nem agia aki Eló uessi helire tegie hogi Boent Ne ualiak miata”.¹⁶⁶

A Guary-kódex hátsó kötéstáblájának belsejére szintén felszólítást írtak. „Senki el ne vegie, az ki el vepsi meg agia.”¹⁶⁷

Összefoglalás

Tanulmányomban a magyar klarisszák könyvkultúrájának fennmaradt emlékeit és olvasási szokásait vázoltam fel. A korábbi feldolgozások pusztán a klarissza könyvek szétszóródásáról tudtak, és csak néhány kódexről mutatták ki, hogy a XVII. században klarissza tulajdonban voltak. A szétszóródott könyvek összegyűjtése több oldalú megközelítést tett szükségessé. A kutatás során összegyűjtött könyvek és források segítségével ma már számot lehet adni a XVIII. századi klarissza könyvkultúráról. E kutatás során nemcsak kódexeket, könyveket vettem számba, kutatva jelenlegi fellelhetőségüket, hanem a könyvekhez íróként, tulajdonosként kötődő klarisszák életrajzi adatait is közreadom. A tanulmány az eddigi eredményeket foglalja össze, s egyben további kutatásra ösztönöz. A források további kutatása minden bizonnyal több kódex és kézirat azonosítását fogja megoldani.

Szent Klára attribútuma a könyv. A könyv a rendalapító kezében nem olvasnivaló művet, hanem az általa adott regulát jelképezi. E regula pedig olvasásra is ösztönzi Klára leányait...

Jegyzetek

- 1 Elsősorban a szegedi kutatócsoport által kiadott sorozatban láttak napvilágot források, tanulmányok: az Adattár, a Könyvtártörténeti Füzetek és a legutóbb indított Olvasmánytörténeti dolgozatok című sorozat köteteiben. (Lásd a Rövidítésjegyzéket.)
- 2 A jezsuita könyvtárakról: Adattár 17/1 és Jakó Klára: Erdélyi könyvesházak 1. kötet (Adattár 16/1). – A pálosok könyvtáráról: Knapp Éva: A máriavölgyi pálos kolostor könyvtára a 18. században. I. (Rekonstrukciós kísérlet.) = MKSz 1992. 193–216. – A piarista könyvtárakról: Kósáné a kecskeméti rendház a XVI. századi könyveiről. Lásd ActaBibl. X/4., valamint Holl Béla a podolini könyvtáráról. Lásd: Holl, 1992. – A szegedi minoriták könyvtáráról: Varga András. Lásd ActaBibl. XI/4. és Old. 2.
- 3 Schwarcz Katalin: Művelődés- és könyvtártörténeti adalékok a magyar klarissza rend XVIII. századi történetéhez. = Egyházak a változó világban. Esztergom 1992. 437–439.
- 4 Lásd Könyvjegyzék: 48. sz.
- 5 E munka során az OSZK és az Egyetemi Könyvtár, valamint az Egri Főegyházmegyei Könyvtár anyagában kutattam.
- 6 BEK K J 15. és J 21. jegyzék pozsonyi és budai klarissza-anyaga.
- 7 Az egyházi könyvtárak kéziratok anyagának publikálása az alábbi sorozatban lát napvilágot: „Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai” az Országos Széchényi Könyvtár kiadásában, Szelestei N. László szerkesztésében. Az 5. kötet az Egri Főegyházmegyei Könyvtár kéziratkatalógusát közli, benne klarissza vonatkozású anyaggal. Lásd Rövidítésjegyzék: Iványi.
- 8 Lásd Rövidítésjegyzék: Szabó Károly és Petrik-bibliográfia és az RMNy kötetei. Bármennyire tudománytalan a megfogalmazás, „Petrik olvasása közben” több klarissza vonatkozású művet találtam. Ebben nagy segítségemre volt, hogy Petrik Géza a teljes barokk címet felveszi (I–IV. köt.), ezzel szemben a kiegészítő kötetekben (az V., VII.) csak rövidített címet közöltek. (A hosszú barokk címek teljes közlését szükségesnek tartottam, mert nemegyszer információt is közölnek.)
- 9 A budai, a nagyszombati és a pesti protocollum leírását lásd Könyvjegyzék: 62–63–64. sz.
- 10 A klarissza rend történetére vonatkozó alapvető munkák – az egyes részeredmények íróit itt nem sorolom fel: Karácsonyi János, Némethy Lajos és Szabó György Piusz rendtörténeti művei. Lásd: Rövidítésjegyzék.

- 11 Pozsony 1297, Óbuda 1346, Várad–Velence 1342, Patak 1396, Kolozsvár 1481.
- 12 Csontos János: Ismeretlen magyar codex herceg Lobkowitz Mór Raudnitzai Könyvtárában = MKSz 1879. 189–207.; Karácsonyi 2. köt. 445–536.
- 13 Iványi Béla közölte a levelet. Lásd Adattár 11. 565.
- 14 Karácsonyi 2. 457.
- 15 A klarissza zárdák Európa szerte már a XV. század második felében, illetve a XVI. század elején Szent Klára regulájának a kor szelleméhez jobban illő – de annak gondolatiságát lényegileg megőrző –, a pápai bullákkal módosított reguláját követték.
- 16 A budai klarisszáról lásd az alábbi publikációkat: Beke Margit: A budavári klarisszák működése 1714-től 1782-ig. = A Dunántúl településtörténete 8. 1990. 305–316. Boros László: A régi budai Országháza. = Építés- és Építészettudomány 1973. 55–93., illetve Paulinyi Oszkár: A magyar kir(á)lyi belügy-minisztérium budai várbeli székházának története. = TBM 8. 1938. 16–61. A visszatérésről részletesen: Schwarcz Katalin: Csáky Éva Franciska főnöknő küzdelmei a budai klarisszákért (1714–1720). Kézirat.
- 17 A nyelvi ellentétekről: Takáts Sándor: A magyar-klarissza apácák pesti klastromjának története. = Katolikus Szemle 1894. 169–192. A pesti zárda építéséről: Bibó István: A pesti Szerb utcai volt klarissza kolostor építéstörténete. = Építés- és Építészettudomány 1977. 175–228.
- 18 Lásd Könyvjegyzék 15., 51., 66. nyomtatott könyveket, valamint az alábbi két kéziratot: 6., 62. sz.
- 19 Az irodalomtörténeti összefoglalások közül legfontosabb Horváth János két munkája, valamint Timár Kálmán tanulmányai. A kódexek ferences, illetve klarissza-rendi kötődését vizsgálta Némethy Lajos 1884-ben, Karácsonyi a rend történetében és Vargha Damján. Munkáik leírását lásd a Rövidítésjegyzékben.
- 20 Nyelvemléktár: Régi magyar nyelvemlékeket tartalmazó gyűjtemény az MTA kiadásában. A nyelvemlékek alatt – többek között – önálló szövegemlékeket is értenek, amelyekből a nyelv régebbi állapotára lehet következtetni pl.: Jókai-kódex = Magyar Irodalmi Lexikon. Bp. 1965. 2. köt. 377.
- 21 Némethy Lajos vette számba elsőként – fent említett munkájában – a klarisszák tulajdonában volt kódexeket. Összesen 22 kódexet sorolt fel mint klarissza tulajdont. Ő hivatkozik az 1782-ben kódexet magukkal vivő apácákra. Erre lásd: Némethy 1884. 197–207.
- 22 „Legamus item Dominae Clarae de Pukur... et vnum breuiarium nostrum legamus eo modo, uod vsue vitam suam horas suas legat in eodem, suumque post decessum, claustro Beatae Virginis relinquatur.” Fejér, Georgius: Codex Diplomaticus IX. 5. 402–403. Bártfai és Hoffmann – Wehli 225.
- 23 A fent említett rendtörténeti munkák mellett részletes irodalomtörténeti összefoglalás a klarisszákra írt kódexekről: Timár 1927. 64–67. és Horváth 1935. 205–211.

- 24 Cod. Hung. 8. Jócai kódex 10. Karácsonyi I. 213–222. a nyitrai ferences kolostor történetében 1571–1704 között többszöri pusztulásról írt. Itt nem őrizhették meg a Jócai kódexet a XVIII. századig.
- 25 Lásd Könyvjegyzék: 23. sz.
- 26 Lásd Könyvjegyzék: 50. sz.
- 27 E három kódex a XVI. század végén már nem a klarisszáké.
Nagyszombati-kódex: ma Esztergom Főegyházmezei Könyvtár: MSS III. 178. Bibl. Hung. 331. – Lobkowitz-kódex: Praga Universitni Knihovna: VI. Fg. 30. Mikrofilm: MTAK Mf 16/II. Bibl. Hung. 179. – Debreceni-kódex: A Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára: 1148 R. 524. Bibl. Hung. 315.
- 28 Weszprémi-kódex: lásd Könyvjegyzék: 84. sz. és a Simor-kódex: Könyvjegyzék: 68. sz.
- 29 Vitkovics-kódex: lásd Könyvjegyzék: 83. sz., Kazinczy-kódex: lásd Könyvjegyzék: 33. sz.
- 30 Timár 1927. 63.
- 31 Timár 1931. 69–71.
- 32 Nyelvelméktár (továbbiakban röviden: Nytár) 6. köt. XIII. A bejegyzés a külső borítón található. – Némethy 1884. 203–204.
- 33 Nytár 15. köt. A bejegyzés az első kötetstábla belső oldalán van.
- 34 Nytár 3. köt. VII. és RMKód 11. köt. 12. – Némethy 1884. 204–205. A Virginia-kódex 1844. évi „feltalálásának” adata bővíthető. Az Egri Érseki Levéltár Canonica Visitationis anyagában adatot találtam 1828. évre. Ez a legkorábbi egyházlátogatási jegyzőkönyv a tiszalöki plébániáról. A parókia könyvei között az alábbi szerepel: „Nr. 10. Szt. Ferencz Élete Gothus Betűkkel írva 4 (from.) (Vol.) 1.” = EÉL. 3586. Visitacio Canonica Parochialis Ecclesiae Tisza-Lökienensis Anno 1828. die 29° May.
- 35 RMKód 11. köt. 12. – Az óbudai klarisszák közül az utolsó főnöknő, akit név szerint ismerünk. Kalasnay Ilona 1543-ban és 1547-ben: Schönvitzky Bertalan: Adatok a pozsonyi gymnasium épületének történetéhez. (A pozsonyi klarissza-apáczák története 1297–1786.) = A Pozsonyi Királyi Katholikus Főgymnasium értesítője az 1885/86. iskolai évről. 1–51. – A későbbiekben a források és a feljegyzések pozsonyi főnöknőt említene. – Lásd még: Karácsonyi és Szabó.
- 36 Karácsonyi és Szabó, valamint Kósa Jenő „Rendtörténete a Pozsonyi szűzek klostromáról” című mű XVI. fejezete szól a titulusok felsorolásáról.
- 37 Nytár 7. köt. RMKód 6. köt. 8. – a kódex 2. lapjának margóján van a bejegyzés.
- 38 Nytár 15. köt. CodHung. 3. köt. XVIII.
- 39 Uott: A bejegyzés a hátsó kötetstábla belsején, illetve az első kötetstábla belsején található. Rokoni kapcsolatok révén a Sennyei családtól került Guary Miklós tulajdonába. CodHung. 3. köt. XIX.

- 40 A Cornides-kódexre: Nytár 7. köt., Némethy 1884. 198–199., CodHung. 6. köt. – A másik négy kódexre: Bód-kódex: RMKód 2., Sándor-kódex: RMKód 3., Könyvecse: RMKód 1., Példák könyve: CodHung. 4.
- 41 Winkler Mihály adományára Tóth 1972. 29.; a Wespzprémi-kódexre: Nytár 2. köt., Némethy 1884. 205., RMKód 8. köt.; a Winkler-kódexre: Nytár 2. köt. és Némethy 1884. 205., CodHung. 9. köt. 19.
- 42 Lásd 23. jegyzet.
- 43 Lásd Könyvjegyzék: 9. sz. és Toldy 533. és 534.
- 44 Toldy 533.
- 45 Toldy 534.
- 46 Lázs 1981. 677.
- 47 A RMKód kötetei átvették Toldy és Lázs nézetét: a Bód-kódex: RMKód 2. köt. 13. „*ugyenettől*”; a Wespzprémi-kódex: RMKód 8. köt. 8. „*valószínűleg*”; a Virginia-kódex: RMKód 11. köt. 12. „*ugyanettől*”. Ide sorolják a Nádor-kódexet is.
- 48 Szent Margit élete: Némethy 1884. 199., RMKód 10.; Domonkos-kódex: Némethy 1884. 200., RMKód 9.
- 49 Pray könyvét (lásd Könyvjegyzék 61.) az idézet Mezey fordításában közli: Mezey 1955. 54–55. – Pray könyve a Pozsonyi jegyzékben szerepelt (lásd Források: Pozsonyi jegyzék).
- 50 Vitkovics-kódex: RMKód 12., Némethy 1884. 203. és 232. – Ő említi, hogy Kuthy magával vitte. – Vitkovits-kódex: RMKód 12. és a Miskolci töredék: RMKód 13. – Mindkét helyen rossz fogalmazás.
- 51 „Pozsonyból... Kuthy... pesti apátnő”: = RMKód 12. köt. 13. – A másik: „jut el ... a pozsonyi klarisszákhöz. Itt végül Kuthy Klára pesti apátnő birtokába kerül, aki 1782-ben ... magával vitte Egerbe”. = RMKód 13. köt. 11.
- 52 Lásd 29. jegyzet.
- 53 Nytár 7. köt. Némethy 1884. 202. – pozsonyi kódexnek mondja, összetéveszti a két Balassa testvért. – Bártfai szintén téves: 34–35. A bejegyzés a kódex első kötetáblájának belsején található.
- 54 Nytár 14. köt. Némethy 1884. 206., RMKód 4. köt. IV. A bejegyzés a kódex 42. lapján található.
- 55 Nytár 13. köt., Timár 1927. 71., Némethy 1884. 229. – Kurze Beschreibung der Entstehung des Nonnen-Klosters der Gesellschaft der heiligen Ursula in Pressburg... Preisburg 1876. 50.
- 56 Nytár 11. köt. XXVIII., Némethy 1884. 199., Timár 1930. 274.
- 57 Timár tulajdonos-azonosításához annyi megjegyzést kell fűzni, hogy a nagyszombati klarisszák között Katalin Konstancia nevű volt még: Ordodi Katalin Konstancia, aki 1686-tól 1736-ig élt a zárdában. A kézírás azonosítása a későbbiekben itt döntő lehet.
- 58 Nytár 9–10. köt., Némethy 1884. 200., Timár 1930. 407–408.

- 59 A Jordánszky-kódexre: Némethy 1884. 206. – Timár uott. – A Jordánszky-kódex nem jelent meg a Nytárban, de 1984-ben kiadták: A Jordánszky-kódex. Bp., 1984.
- 60 Fába Mátyás adta később a kódexet Jordánszky Eleknek.
- 61 Az érsekújvári ferenceseknél talált kódexekre: Timár 1930. 403–405.
- 62 Nytár 6. köt., Timár 1930. 397., 398., Némethy 1884. 205.
- 63 Nytár 7. köt., Timár 1930. 397–398., RMKód 7. 52. – nem látja igazoltnak a két kódex összetartozását.
- 64 Adattár 11. 564.
- 65 Szinnyei 2. 1160. hasáb. Csak ezt a kéziratot művét ismeri, életéről nem hoz adatokat. Ebeczki Sándor (?–1614) győri kanonok volt, 1601-ben lépett a ferences rendbe. 1603–1606 között a mariánus ferencesek provinciálisa. 1605-ben a menekülő pozsonyi klarisszákat segítette, Grazba vezette őket. 1613–1614 között ismét gvardiánnak választották. 1614-ben hunyt el, a pozsonyi klarisszák templomában temették el.
- 66 Lásd Könyvjegyzék: 14. sz.
- 67 Lásd Könyvjegyzék: 24. sz. – a korábbi értékelésre: Tóth 1966. 24.
- 68 Lásd Könyvjegyzék: 74. sz.
- 69 OSZK Quart. Hung. 765. – Ismertette: Holl Béla RMK XVII/7. köt. 617–618. – Leírását lásd Könyvjegyzék: 86.
- 70 Lásd Könyvjegyzék 11. – Köszönetet mondok Beke Margitnak, a Prímási Levéltár igazgatónőjének, aki hozzájárult, hogy az imakönyvet tanulmányozhassam.
- 71 Beke Margit: A budavári klarisszák működése 1714-től 1782-ig. = Dunántúl településtörténete 8. 1990. 308.
- 72 Karácsonyi 2. 457. – Karácsonyi egy 1605. évi regula ismertetéséből vette hivatkozását, egyéb forrásra nem utal. A hivatkozott példány a pécsi Püspöki Könyvtár 1774. évi Regula (mely másolat lehet). – Varju Elemér: Jegyzetek a pécsi egyházmegyei könyvtárból. = MKSz 1907. 193–206.
- 73 Lásd Könyvjegyzék: 71., 72. sz.
- 74 Lásd Források VII.
- 75 Lásd Könyvjegyzék: 71. sz.
- 76 Lásd Könyvjegyzék: 73. sz.; A beszerzésre az irodalmat: Kelecsényi Ákos: Literati Nemes Sámuel útinaplója = OSZK Évkönyve 1968–1969. 317–330.
- 77 BEK K A 14. A Könyvjegyzék tételelesen tartalmazza az öt szent életét. Lásd 7., 8., 9., 70., 75. sz.
- 78 Köszönettel tartozom Knapp Évának, aki az írás azonosítására vonatkozó nézetemet megerősítette, és kutatásom során mindvégig készségesen segített.
- 79 Lásd Könyvjegyzék: 9. sz.
- 80 Rendtartás 22. lev.
- 81 Kósa Jenő latin nyelvű művét lásd Könyvjegyzék: 31. sz. – A fordításokat a 32–34. sz. alatt. – A magyar nyelvű rendtörténet forráskiadása: Schwarcz Kata-

- lin: Kósa Jenő magyar nyelvű rendtörténete 1768-ból. – Megjelenés alatt a Lymbus V. kötetében.
- 82 Lásd Könyvjegyzék: 63. sz.
- 83 Lásd Könyvjegyzék: 62. sz. – Az eddig lappangó kötetre egy pontos irodalmi hivatkozás nyomán találtam rá. Bertalan Vilmos: Az Óbuda-Kiscelli trinitarius kolostor és templom. Bp., 1942. 76., 80. jegyzet., Kiscelli Múzeum.
- 84 Romhányi 516. tétel.
- 85 Lásd Könyvjegyzék: 64. sz.
- 86 Lásd Könyvjegyzék: 20. sz.
- 87 A nagyszombati klarisszák Szent Anna kongregációjának felvételi lapja. Lásd Könyvjegyzék: 30. sz.
- 88 Lásd Könyvjegyzék: 5. sz.
- 89 Lásd Könyvjegyzék: 45. sz.
- 90 Károlyi Tibor–Géresi Kálmán: A nagykárolyi gróf Károlyi család oklevéltára. 5. köt. Bp., 1897. 490–491.
- 91 Lásd Források.
- 92 Lásd Könyvjegyzék: 57. sz.
- 93 Lásd Könyvjegyzék: 35. sz.
- 94 Lásd Könyvjegyzék: 3. sz. – Szenkviczy Pál valóban csak az ajánlást írta és mint rendi előjáró, engedélyezte a kiadást. Szenkviczy egyébként 1674–1676-ban és 1677–1678-ban provinciális minister volt. Szinnyi XII. 918–919. hátsó; RMNy 1455.
- 95 Klarisszáknak mondott szentbeszéd. Lásd Könyvjegyzék: 1., 4., 7., 17., 26., 34., 55., 60. és 69. sz. – „A rend (ordo) ünnepélyes fogadalmas szerzet. A XVI. századig az Egyházban csak rendek voltak.” = Bánk József: Kánoni-jog. 1. Bp. 1960. 640. A klarisszák a ferencesek második rendje. Tagjai a rendbe lépéskor tisztasági, szegénységi és engedelmisségi fogadalmat tettek.
- 96 Lásd Könyvjegyzék: 55. sz.
- 97 Lásd Könyvjegyzék: 1. sz.
- 98 Lásd Könyvjegyzék: 69. sz.
- 99 Lásd Könyvjegyzék: 60. sz.
- 100 Lásd Könyvjegyzék: 43–45. sz.
- 101 Lásd Könyvjegyzék: 80. sz.
- 102 Lásd Könyvjegyzék: 15. sz.
- 103 Lásd Könyvjegyzék: 57. sz.
- 104 Lásd Könyvjegyzék: 7. és 8. sz.
- 105 Lásd Könyvjegyzék: 75., valamint Vida Tivadar: Makula nélkül való tükör. (Ujfalussy Judit 1712-i kegyességi könyvéről.) = MKSz 1967. 250–253.
- 106 E szerzők életrajzát a Függelékben közölt névtárban írtam meg.
- 107 A nagyszombati protokollum felvételi adatai alapján.
- 108 Lásd Könyvjegyzék: 48. RMKT XVII. XV/B. 78., 81. és 82. sz.
- 109 Lásd Könyvjegyzék: 66. sz.

- 110 Alacoque Szent Margit Mária életére: Szentek élete. I. köt. Bp., 1988. 602–604.
- 111 Sigray imakönyvének későbbi kiadására Lásd Petrik III/250., V/232., VII/319.
- 112 Lásd Könyvjegyzék: 67. sz.
- 113 Vida (vö. 95. jegyzet); Lexikon für Theologie und Kirche. 3. köt. 116. hasáb.
- 114 Lásd Könyvjegyzék: 80. sz.
- 115 Újabb kiadása: 1722: Petrik V/309.; 1746: Petrik II/661.; 1765: Petrik VII/317. majd 1780, 1790, 1792 és Petrik V/309. – A XIX. században is megjelent e munka a fordító neve nélkül. Könyvészeti érdekesség, hogy 1903-ban Rózsa Kálmán kiadásában ismét feltüntették a „Szűz Szent Klára szerzetében lévő Ujfalui Ujfalussy Judit”-nak mint szerkesztőnek nevét.
- 116 Életéről a forrásokat lásd a Névtárban.
- 117 Lásd Könyvjegyzék: 86. sz.
- 118 A magyar irodalom története. 2. köt. 1600–1772-ig. Szerk.: Klaniczay Tibor. Bp., 1964. 425.
- 119 Lásd Könyvjegyzék: 38–40. sz. – A művet cím szerint vettük fel, ezzel azt kívántuk jelezni, hogy a további megerősítésre szorul.
- 120 Takáts Sándor: A magyar-klarissza apácák volt pesti klostromának története. = Katolikus Szemle 1894. 172. – Tanulmányához sajnos forrásokat nem közölt. A névsort átvette Karácsonyi is 2. köt. 473.
- 121 Szinyei III. 717–718.; Nagy IV. 250.
- 122 Az említett jegyzék 1753 előtt készült, mert nem tartalmazza Szentiványi Klára pozsonyi főnöknő nevét, aki ekkor még élt. A jegyzékért és sok szakmai, baráti konzultációért Mészáros Klárának tartozom hálával.
- 123 Fejérpataky László: Magyarország és a Nagyvilág 1876. 22. sz. – Csak érdekesség: Frangepán Flóra a kivégzett Frangepán Kristóf apácaleányának alakja a szépirodalomban is megtalálható: Garády Viktor: Régi dicsőségünk a tenger-melléken. Bp., én. (Levente Könyvtár) 63–64.
- 124 Szinyei X. 34–35.; Farkas 46–47.
- 125 Lásd Könyvjegyzék: 10. sz.
- 126 Molnár 347.
- 127 Horn Ildikó: Csáky Anna Franciska és a pozsonyi klarisszák = Aetas 1992. 33.
- 128 Idézi Horn uott.
- 129 MOL Filmtár 4699. – Levelek hg. Eszterházy Pálhoz. 1691. ápr. 25-én írta. E. Mária Magdolna. Levelei nem teszik azonosíthatóvá a kiadott könyvet.
- 130 A szentképek kiadásáról lásd: Borsa Gedeon: A bibliográfiai egység fogalma a régi nyomtatványoknál. = MKSz 101. 1985. 33–4. 268–275.
- 131 Lásd Könyvjegyzék: 67. sz. – „Nagy Patriarchánk, szent Jósephnek... soldár-könyve” című munka bevezetése.
- 132 Lásd Könyvjegyzék: 54. sz.
- 133 Lásd Könyvjegyzék: 67., 65. sz.
- 134 Lásd Könyvjegyzék: 52. sz.

- 135 BEK K. J 15 és J 21 sz. jegyzékek, lásd a források I. és II., valamint III. és IV. sz.
- 136 Lásd J 15/1 Pozsony, Források I.
- 137 Lásd J 15/2 Buda, Források II.
- 138 Lásd J 21/36., 37. – Lásd Források III. és IV. sz.
- 139 Lásd Források VI., VII.
- 140 OL Ht C 103. Ofen (183/r–183/v) lev.
- 141 Lásd Források V. és VI. sz.
- 142 Lásd Források VII. sz., valamint Pálvölgyi Endre: Főúri és klerikális összefogás II. József könyvtári intézkedései ellen = TMB 14. 1961. 343–362.
- 143 Lásd Források III. sz.
- 144 Lásd Könyvjegyzék: 74. sz. – jelzete A 15.
- 145 Jelzete A 90.
- 146 Lásd 1981. 673.
- 147 Mezey 1961.
- 148 Szent Klára Regulája. Szent Klára művei és életének forrásai. Újvidék–Szeged–Csíksomlyó (1993). Ferences források 3. 144.
- 149 Assisi Szent Klára az egyetlen női rendalapító, aki maga írt rendjének regulát. A női szerzetesrendek – például a domonkosok – Szent Ágoston reguláját követték.
- 150 Nagyszombati regula, lásd Könyvjegyzék: 72. sz. 14–15. (7. lev./v.–8. lev./r.) „Miképpen tarcsák a Szűzek Szolosmaikat: 6. Tanuság.”
- 151 uott. 105–106. (53. lev./r.–53. lev./v.)
- 152 uott. 107 (54. lev./r.)
- 153 Horváth 1931. 155–158.
- 154 Rendtartás 18.
- 155 uott.
- 156 Rendtartás 20.
- 157 Lásd Gajtko I. és Gulyás I. műveit a rövidítésjegyzékben.
- 158 Lásd Takács Ince.
- 159 Sokáig ezt tartották a klarisszák középkorból fennmaradt regulájának. Lásd Bártfai 53.
- 160 Lásd Könyvjegyzék: 3. sz.
- 161 Lásd Könyvjegyzék: 55. sz.
- 162 Lásd Könyvjegyzék: 49. sz.
- 163 A teljesség igénye nélkül: a jezsuita Canisius Szent Péter (1521–1597); a piarista Tapolcsányi Gergely (1713–1773)
- 164 Virginia-kódex.
- 165 Lásd a rövidítésjegyzéket.
- 166 Czech-kódex, 42. lap.
- 167 Guary-kódex, hátsó borító.

Rövidítések jegyzéke

ActaBibl. IX/1.	Régi könyveink és kézirateink katalógusai. A szegedi piaristák könyvtára. Összeállította: VARGA András. Szeged, 1986. /Acta Bibliothecaria. Tom. IX. Fasc. 1./
ActaBibl. X/4.	A kecskeméti piarista rendház XVI. századi könyvei. Katalógus (1501–15). Összeállította: KÓSÁNÉ HORVÁTH Mária. Szeged, 1990. /Acta Bibliothecaria. Tom. X. Fasc. 4./
ActaBibl. XI/4.	Régi könyveink és kézirateink katalógusai. A szegedi minoriták könyvtára. VARGA András. Szeged, 1991. /Acta Bibliothecaria. Tom. XI. Fasc. 4./
Adattár	Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez
Adattár 11.	A magyar könyvkultúra múltjából. IVÁNYI Béla cikkei és anyaggyűjtése. Sajtó alá rend. HERNER János, MONOK István. Szeged, 1983. /Adattár a XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 11./
Adattár 16/1.	Erdélyi könyvesházak I. JAKÓ Klára. Az első kolozsvári egyetemi könyvtár története és állományának rekonstrukciója 1579–1604. Szeged, 1991. /Adattár a XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 16/1./
Adattár 17/1.	Magyarországi jezsuita könyvtárak 1711-ig. 1. köt. Kassa, Pozsony, Sárospatak, Túróc, Ungvár. Sajtó alá rend.: FARKAS Gábor, MONOK István, POZSÁR Annamária, VARGA András. Szeged, 1990. /Adattár a XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 17/1./
Bártfai	BÁRTFAI SZABÓ László: Óbuda egyházi intézményei a középkorban. Bp., 1935.
BEK K	Budapesti Egyetemi Könyvtár Kézirattár

Bibl. Hung	CSAPODI Csaba–CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára: Bibliotheca Hungarica. Kódexek és nyomtatott könyvek Magyarországon 1526 előtt. 1–2. köt. Bp., 1988–1993 /MTAK Közleményei. Új sor. 23/98–31/106./
BTM	Budapest Történeti Múzeum
CodHung	Codices Hungarici. 1–8. köt. 1941–1981.
Csapodi 1973.	CSAPODI Csaba: A „Magyar Codexek” elnevezésű gyűjtemény (K 31–K 114). Bp., 1973. /MTAK Kézirattárának katalógusai. 5./
EÉL	Egri Érseki Levéltár
Egri FK	Egri Főegyházmegyei Könyvtár
én.	év nincs
Esztergomi FK	Esztergomi Főegyházmegyei Könyvtár
Farkas	FARKAS, Seraphicus: Scriptores Ord. Min. S.P. Francisci Provinciae Hungaricae Reformatae nunc S. Mariae. Pozsony, 1879.
Gajtko	GAJTÓK István: A (tizenhetedik) XVII. század katolikus imádságirodalma. Bp., 1936. /Palestra Calasanciana – A Piaristák doktori értekezései az 1932. évtől. 15./
Gulyás I.	GULYÁS István: A (tizenhetedik) XVII. század katolikus aszkétikus irodalma. Bp., 1939. /Palestra Calasanciana – A Piaristák Doktori Értekezései az 1932. évtől. 26./
Gulyás P.	GULYÁS Pál: Apáca-könyvtár a Nyulak szigetén. = Katholikus Szemle 1917. 437–444.
has.	hasáb
hn.	hely nélkül
Holl 1980.	HOLL Béla: Ferenczffy Lőrinc. Egy magyar könyvkiadó a XVII. században. Bp., 1980.
Holl 1992.	HOLL Béla: A podolini piaristák első könyvvásárlásai (1646–1658). = Piaristák Magyarországon 1642–1992. Szerk.: HOLL Béla. Bp., 1992. 58–88.
Holl 1993.	lásd RMKT XVII. XV/A–B.
Hoffmann	HOFFMANN Edit: Régi magyar Bibliofilek. Bp., 1929. Hasonmás; Előszó, jegyzetek, szerk. WEHLI Tünde. Bp., 1992.

- Horváth 1931. HORVÁTH János: A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Szent Istvántól Mohácsig. Bp., 1931. /A Magyar Szemle Könyvei 4./
- Horváth 1935. HORVÁTH János: Az irodalmi műveltség megoszlása. Magyar humanizmus. Bp., 1935. /A Magyar Szemle Könyvei 5./
- ItK Irodalomtörténeti Közlemények
- Iványi IVÁNYI Sándor: Az egri Főegyházmegyei Könyvtár kéziratkatalógusa. 1850 előtti kéziratok. Bp., 1986.
- Karácsonyi KARÁCSONYI János: Szent Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig. I–II. Bp., 1922–1924.
- Kiad. Kiadta, kiadó
- Knapp KNAPP Éva: A máriavölgyi pálos kolostor könyvtára a 18. században. I–II. (Rekonstrukciós kísérlet.) = MKSz 108. 1992. 193–216., 313–331.
- Kollányi KOLLÁNYI Ferenc: Eszergomi kanonokok 1100–1900. Esztergom, 1900.
- Koroknay KOROKNAY Éva: Magyar reneszánsz könyvkötések. Kolostori és polgári műhelyek. Bp., 1973. /Művészettörténeti Füzetek. 6./
- Könyvkiáll. Kalauz az Orsz(ágos) Magyar Iparművészeti Múzeum részéről rendezett könyvkiállításhoz. Bp., 1882.
- Lázs 1981. LÁZS Sándor: A Cornides-kódex körül. = ItK 1981. 671–693.
- Lázs 1983. LÁZS Sándor: A Cornidex-kódex eredeti rendje. = ItK 1983. 587–601.
- Mezey 1955. MEZEY László: Irodalmi anyanyelvűségünk kezdetei az Árpád-kor végén. A középkori laikus nőmozgalom az Ó-magyar Mária siralom és a Margit legenda eredetkérdése. Bp., 1955.
- Mezey 1961. MEZEY, Ladislaus: Codices Latini Medii Aevi Bibliothecae Universitatis Budapestiensis. Bp., 1961.
- Mezey 1984. MEZEY, Ladislaus: Fragmenta Latina codicum in Bibliothecae Universitatis Budapestiensis. Bp., 1984.

Molnár A.	MOLNÁR Arkangyal: Scifi Klára. = Szent Ferenc nyomdokain. 1226–1926. Bp., 1926. 347–374.
MKSz	Magyar Könyvszemle
Nagy I–XIII.	NAGY Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. 1–13. Pest, 1857–1868. Hasonmás: Bp., 1988.
Némethy 1884.	NÉMETHY Lajos: Adatok Árpádházi Boldog Margit ereklyéinek történetéhez. Bp., 1884.
Némethy 1885.	NÉMETHY Lajos: Adalékok a magyar czimeres könyvekhez. (Társulatok.) = Turul 3. 1885. 131–134.
Nytár	Nyelvemléktár. Régi magyar codexek és nyomtatványok. Szerk. BUDENZ József, SZARVAS Gábor, SZILÁDY Áron. 1–15. köt. Bp. 1874–1908.
OL	Magyar Országos Levéltár
OL Ht	Magyar Országos Levéltár. Helytartótanács Levéltára
OL E 151	Magyar Országos Levéltár. A Magyar Kamara Archivuma. Acta Ecclesiastica
OlDo	Olvasmánytörténeti Dolgozatok
OlDo 2.	VARGA András: A szegedi Minorita Könyvtár a XVIII. században. Szeged, 1991. (Olvasmánytörténeti dolgozatok. 2.)
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár
OSZK KAT 1–3.	Országos Széchényi Könyvtár magyar nyelvű újkori kötetes kéziratának katalógusa. 1–3. köt. Bp., 1956.
Petrik I–VIII.	PETRIK Géza: Magyarország bibliographiája. 1712–1800. I–IV. köt. Bp., 1888–1892. Pótlások. V–VIII. köt. Bp., 1972–1991.
PL	Prímási Levéltár, Esztergom
RMK I.	SZABÓ Károly: Régi magyar könyvtár. 1. köt. (1531–1711-ig megjelent magyar nyomtatványok.) Bp., 1879.
RMKód	Régi Magyar Kódexek 1–15. köt. Bp., 1985–1993.
RMKT XVII/7.	Régi magyar költők tára XVII. század. 7. köt. Katolikus egyházi énekek 1608–1651. Bp., 1974.

RMKT	Régi magyar költők tára XVII. század. 15/A. köt.
XVII/15/A–B	Írta: Holl Béla. Bp., 1992.
RMSZ	Régi magyarországi szerzők. Összeáll.: Pintér Gábor–Szabó Géza. Bp., 1989. OSZK.
Romhányi	ROMHÁNYI Károly: A magyar könyvkötés művészete a 18–19. században. Bp., 1937.
Schematismus	Schematismus provinciae Sanctae Mariae in Hungaria ordinis fratrum minorum s.p.n. Francisci anno 1942. Pápa, 1942.
Simor	Simor Könyvtár, Esztergom.
Szabó Gy. P.	SZABÓ György Piusz: Ferencrendiek a magyar történelemben. Adalékok a magyar ferencrendiek történetéhez. Bp., 1921.
Szilágyi 1881.	SZILÁGYI Alexander: A budapesti Egyetemi Könyvtár codexeinek címjegyzéke. Bp., 1881.
Szilágyi 1889.	SZILÁGYI Alexander: Catalogus Manuscriptorum Bibliothecae Universitatis R. Scientiarum Budapestiensis. Tom. 2. Pars 1. Bp., 1889.
Szilágyi 1907.	SZILÁGYI Alexander: Catalogus Manuscriptorum Bibliothecae Reg. Scient. Universitatis Budapestiensis. Tom. 2. Pars. 3. Bp., 1907.
Szinnyei I–XIV.	SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. Bp., 1891–1914. Hasonmás: Bp., 1984.
Sztripszky	SZTRIPSZKY Hiador: Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár c. munkájának I–II. kötetéhez. Bp., 1912.
Takács	TAKÁCS Ince: Magyar ferences aszketikus élet és aszketikus kiadványok, különös tekintettel a XVII. és XVIII. századra. Bp., 1942. /A Szent István Akadémia I. Hittudományi-bölcsészeti osztályának felolvasásai. III. 7./
TBM	Tanulmányok Budapest múltjából
Timár 1927.	TIMÁR Kálmán: Magyar kódex-családok 1–2. = ItK 1927. 60–67., 211–224.
Timár 1930.	TIMÁR Kálmán: Domonkos-rendi magyar kódexek. = ItK 1930. 265–276., 397–412.
Timár 1931.	TIMÁR Kálmán: A domonkos-apácák birtokába jutott kódexek. = ItK 1931. 69–71.

- Toldy TOLDY Ferenc: Egri Szünnapok. = Új Magyar Múzeum 1853. 515–543.
- Tóth 1966. TÓTH András: Az egyetemi könyvtár története a szerzetesrendek feloszlása korában (1773–1790). = Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei. 3. 1966. 101–146.
- Tóth 1972. TÓTH András: Az Egyetemi Könyvtár kéziratárának fejlődése. = Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei. 6. 1972. 13–41.
- Tóth–Vértessy TÓTH András–VÉRTESY Miklós: A budapesti Egyetemi Könyvtár története (1561–1944). Bp., 1982.
- Trócsányi 1935. TRÓCSÁNYI Zsolt: Régi magyar nyomtatványok nyelve és helyesírása. Bp., 1935. MTA – Hornyánszky ny. /A magyar nyelvtudomány kézikönyve. I/10./
- Trócsányi 1938. TRÓCSÁNYI Zsolt: A (tizennyolcadik) XVIII. század magyar nyomtatványainak meghatározása. Kiad.: OSZK. Bp., 1938. /Az Országos Széchényi Könyvtár kiadványai. 6./
- Vargha VARGHA Damján: Szent Ferenc fiai a magyar kódex-irodalomban. = Szent Ferenc nyomdokain 1226–1926. Bp., 1926. 79–122.
- Varjú VARJÚ Elemér: Czímeres könyvek a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában. (Harmadik Közlemény, egy címerrajzzal.) /Egyházi társulatok./ = Turul 20. 1902. 120–128.
- Zelliger ZELLIGER Alajos: Egyházi írók csarnoka. Esztergom-főegyházmegyei papság irodalmi munkássága. Nagyszombat, 1893.

A: KÉZIRATTÁRI ÉS LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

I. A pozsonyi zárda könyvjegyzéke (1782)

Connotatio Librorum in Sublati Ordinis Sanctimonialium Conventu Sanctae Clarae
Posoniensi repertorum

No	Ab Anno	Sine Anno à Saeculo
1. Breviarium Romanum	1647	
2. Conciones Hungarico Idiomate	1768	
3. dto dto	1631	
4. dto dto	1636	
5. dto dto	1696	
6. Josephi Kalazantini vita	1772	
7. S(anc)ti Joannis Nepomuceni dto manuscriptum	1701	
8. Liber precatorius		16 ^o
9. Vita Sanctorum		16 ^o
10. Canciones Hungaricae	1691	
11. dto dto	1692	
12. Historiae Sanctorum manuscriptum		17 ^o
13. S ^{tae} Juliannae Vita		17 ^o
14. Liber Spiritualis	1557	
15. Evangelia, et correspondentes Epistolae Hungarico Idiomate	1662	
16. Breviarium Romanum	1755	
17. dto dto	1724	
18. Conciones Hungarica	1631	
19. Spiritualis manuscriptum		17 ^o
20. Vita Stae Margarethae	1770	
21. Spiritualis	1723	
22. Missale Romanum	1605	
23. Spiritualis	1683	
24. Vita Sancti Hilarii manuscriptum	1666	
25. Historia Hungariae	1637	
26. Breviarium Romanum	1735	

No	Ab Anno	Sine Anno à Saeculo
28. Breviarium Romanum	1755	
29. dto dto	1734	
30. Psalterium	1700	
31. Breviarium Romanum	1698	
32. Liber Medicamentorum manuscriptum hujus Saeculi		
33. Breviarium Romanum	1740	
34. Missale dto	1675	
35. Hebdomadarium – in charta manuscriptum	–	16 s
36. Breviarium Romanum	1724	
37. Missale dto	1711	
38. Precatorius Liber	1718	
39. dto dto	1721	
40. Graduale omnium Sanctorum antiquissimum in pergameno manuscriptum		15 s
41. dto dto in pergameno scriptum		dto
42. dto Sine Initio et fine dto dto		dto
43. dto dto dto dto		dto
44. dto Imaculatae Conceptionis dto in pergameno		16°
45. dto S ⁿ Josephi in Charta manuscriptum		dto
46. dto Nativitatis Mariae in pergameno		dto
47. dto dto dto		dto
48. dto dto in pergameno	1529	
49. dto Missae graecensis in papyro		17°
50. dto Litaniarum dto		16°
51. dto pro festo 7. Dolorum dto		18°
52. dto Sacrorum Cantatorum dto		dto
53. Graduale Imaculatae Conceptionis in charta manuscriptum		16°
54. dto grad. Missae Sacrificiorum in Charta		18°
55. dto Salve Regina dto		dto
56. Choralis Liber Litaniae Laur[etanae] dto		dto
57. dto dto dto	1760	
58. Graduale manuscriptum	1529	
59. 11 Frusta Choralium Librorum potissimum hujus Saeculi in Charta		

Forrás: BEK Kézirattár J. 15 Generalis elenchus librorum penes sublato conventuum ordinum religiosorum Camaldulensium et monialium s. Clarae reperibilium. Conventus in Majk, Zobor, Rubri Claustri s. Clarae Posoniensis et Budensis. (43–47) lev.

II. A budai zárda könyvjegyzéke (1782)

Connotatio Librorum in Claustro Monialium Sanctae Clarae Budensi repertorum

1. Leben deren heiligen Gottes
2. Leben, und Leiden unseres einigen Heylands und Erlösers
3. Breviarium Romanum in 8°
4. Breviarium Romanum in 4°
5. Scripta S. Joannis de cruce germanice in 4°
6. Memoranda Periphrasis S. Joannis Capistrani
7. Ruth spicilegians, Evangelico-Concionatoria auctore Ladislao Prugger
8. Evangelisches Seelen Liecht
9. Evangelische Wahrheiten das ist Predigen Tomus 1^{mus}
10. Evangelische Wahrheiten, oder zur Flucht der Sünd, und Übung der Christlichen Tugend, Concionator
11. Beschreibung der heiligen Mutter Clara
12. Geistliche Lehr Schulle A. R. P. Sigismundo Neudeker compositus, versus vero in germanicum a M. V. P. Venerando Zeidlmayer in duobus Tomis
13. Von der Verfolgung des geistlichen Ordens Stands
14. Geistliche Stadt Gottes
15. Erneuerung des Menschens, oder geistlicher Schriften
16. Englische Tugend Schull Maria
17. Leben Christi
18. Liber auctore Martino Chlok Capucino
19. Regel, welche Pabst Urbanus der 4te des Nahmens denen Schwestern S. Clarae Ordens vorgeschrieben und gegeben hat
20. Manuscriptum
21. Regula, das ist Regel welche Pabst Urbanus der 4te des Nahmens denen Schwestern S. Clarae vorgeschrieben
22. Die Leiblichkeit des Paradeys Hügels die denckwürdigste Leben der Heiligen die Triumphirende Tugend, dass ist das Leben aller heiligen Gottes a. R. P. Ribadeneira compositus. 2us Tomus
23. Unterweisungen für Philagia
24. Breviarium Romanum in 4°
25. Evangelia Petri Canisii germanice
26. Officium Hebdomadae Sanctae
27. Thomas a Kempis
28. Köstliches Ablass Büchlein Martini Cochem Capucini
29. Ingressus Ordinis S. Dominici in Hungariam germanice
30. Evangelia in 12° germanice

Forrás: BEK J 15 Generalis elenchus librorum penes sublato conventuum ordinum religiosorum Camaldulensium et monialium s. Clarae reperibilium. Conventus in. Majk, Zobor, Rubri Claustri s. Clarae Psoniensis et Budensis. (48–51) lev.

III. A pozsonyi klarisszák Budára küldött könyvei (sine anno)*

Delectus Librorum ex Bibliotheca Monialium Psoniensium S. Clarae pro Budensi

1. Vita Sancti Hilarii manuscriptum	1666	
2. Vita Sanctorum dto		16 ^o
3. Liber Medicamentorum manuscriptum hujus Saeculi		
4. Graduale omnium Sanctorum antiquissimum in
pergameno manuscriptum		15 ^o

Forrás: BEK K. J 21: Novus delectus librorum ex bibliothecis infra specificatis pro Budensi. 37. lev.

IV. A budai klarisszák Budára küldött könyvei (sine anno)*

Delectus Librorum ex Bibliotheca Monialium Psoniensium S. Clarae pro Budensi

1. Scripta S. Joannis de Cruce germanice in 4to Manuscriptum
2. Regel, welche pabst Urbanus der 4te des Nahmens denen Schwestern S. Clarae Ordens vorgeschrieben und gegeben hat.
Regula, das ist Regel welche pabst Urbanus der 4te des Nahmens denen Schwestern S. Clarae vorgeschrieben.
3. Ingressus Ordinis S. Dominici in Hungariam germanice

Forrás: BEK K J 21. Novus delectus librorum ex bibliothecis infra specificatis pro Budensi. 36. lev.

* E megjelölésen a budai várban elhelyezett Egyetemi Könyvtár értendő.

V. Könyvek az egyházi felszerelések 1783. évi nyomtatott jegyzékében
(Részlet)

INVENTARIUM

Sacrae pretiosae supellectilis sublatos Ordines Religiosos Camaldulensium &
Monialium Ordinis Sanctae Clarae concernens per infrascriptos aestimatae

Quoad Conventum Monialium
Clarissarum Poseniensium

52. Liber Missalis cujus Theca obducta deaurata á I. fl. circiter. 40
53. Liber Congregationis Cordis B. V. Mariae super cujus Theca argenti á I. fl.
circiter 36

Forrás: Esztergom, PE. Batth. I. No 178/135.

VI. Könyvek a nagyszombati klarissza zárda 1782. évi leltárában
(Részlet)

Inventarium Anno 1782 Die vero et subsequis mensis tam Aprilis quam et Mai ...
abolitii Religiosi Ordinis Sancta Clarae Monialium Virginum Tyrnaviensium ...

Decima Septima Cella Abbatissa ...

Ididem Regula Monialium sanctae Clarae Cum Theca viridi et Bysso in
finibus argento cuso ornata

Prothocolum Monialium originem Claustri et susceptionem Monialium in se
continens aereque Cuso in angulis in Teca obductum

In Choro ...

pro recitando Breviario cui quatuor Libri Choralistici maiores et unus minor,
unum Missale et unum Martyrologium inclusum est.

Forrás: OL Helytartótanácsi Lt. C103. Inventarien der in Hungarn
aufgelassenen Klöster. E23 Klarissen-Nonnen Tyrnaviae.

VII. Könyvek a budai és pesti klarissza zárda 1782. évi leltárában
(Részlet)

Anno 1782. Die 17 Aprilis Inventarium ... in V. Conventu S. Monialium
Budensium Ordinis S. Clara ...

Inter preciosa reputari poterunt sequentia ...

26. Duo Missalia Nova melioris speciei, quorum unum argenteis fibris provisum est

Inventarium Ecclesiae Sanctimonialium Clarissarum Pestiensium

19. Missalia usuata duo

20. Missalia funebria tria

Capitulum

Est et Armariolum partim applicatum in quo Libri Sacri precatorii Defunctorum

In Refectorio

Libri in Armario Capitularis Cubiculi partim in ferto partim ascetici partim precatori
reperiuntur sunt maioresque sunt minores. No. 50.

Forrás: OL Helytartótanácsi Lt. C 103. Inventarien der in Ungarn
aufgelassenen Klöster. E 25 Klarissen-Nonnen Pest (23. lev.)

B: REKONSTRUÁLT KÖNYVJEGYZÉK

(A klarissza könyvtárak XVIII. századi állományának első rekonstrukciója*)

1. AFFRAY Antal: Spectabilis domicella regi regum post reginam virginum ad-
ducia. A királyok királyának, a szűzek kiralneia után elő hozattatott, és bé-
mutattatott Tekentetes Nagysagos Berenyi Klara kisasszony, midőn a szűzek
veolegénynyének hív szolgálattýára, a szűzek királnéjának, maga bemutatása je-
les napján a szűz szent Clára rendén lévő nagy szombati kalastromban a szerze-
tes szent professio által örökösen lekötelezvén, magát bemutatta, Miden Világi
Tóktól ekképpen bucsuztatta Szt. Ferencz atyának szerzetbéli Boldog Asszony
provincziájának egy érdemetlen predikátora (4-r.) Posonban, 1719. Royer Já-
nos, Pál.
BEK A^c 905. – Petrik I. 26. és 244.
ALACOCQUE Szent Margit; lásd: SIGRAY, (ZSIGRAI) Erzsébet Róza: Jó illa-
tú rózsás kert ...
BERÉNYI Klára; lásd: AFFRAY Antal: Spectabilis domicella ...
BERÉNYI Klára; lásd: Jézus Kristus atyafiságának
BERNÁT, Szent; lásd: EBECZKI Sándor
2. BOD-kódex. (Elmélkedés az embernek három fő ellenségéről és a halálról.)
XVI. sz. első negyede – papír – 18 fol. Kötés a XIX. sz. közepéről. Scriptor:
ismeretlen domonkos szerzetes. Poss.: XVII. sz. elejéig margitszigeti domonkos
apácák, majd a pozsonyi klarisszák 1782-ig.
BEK Cod. Hung. 7.
Kiad.: Nytár 2. – 1894. Kiad.: Wolf György. RMKód 2. – 1987. Bev.: Pusztai
István – Bibl.
Megj.: A XVII–XIX. sz. középig kolligátum a CORNIDES-kódex-szel.

* A könyvjegyzék az eddig végzett kutatómunkám eredménye; első összeállítása a XVIII. századi klarissza könyvtárak állományának. A klarissza szerzők művei mellett, rokonaik kiadásában megjelent – és valószínűleg nekik is ajándékozott – imakönyvek és a klarisz-
száknak elmondott szentbeszédek szerepelnek az összeállításban. A possesszori bejegyzé-
seket tartalmazó kötetek mellett a forrásokból azonosítható művek is szerepelnek a könyv-
leírásokban.

3. BONAVENTURA, Szent – Albáni Püspök Kárdinál és Seráficus Doktor. Szerzetes Rend-tarto. Fenétték Tűkőre és Azon Szerzetes Tőkélletes Jóhann Nevelkedést Mutató igen hasznos Vezér Könyvecskéi melyek Szent Ferencz Rendin valo F: Henricus Sedulius, Antverpiai Gvárdián által nagy Szorgalmatossággal megh Jobbértattanak. Most pedig. azon Szerzet-béli Egy áhétatos Lélek által. Elsőbben; Magyarra fordértattanak. Posonban, 1677. Zerweg Janos Gergely. BEK RMK I/281/a

Fekete bőrkötés; két kapoccsal, gerincen címke, fent „Szent Bonaventura Szerzetes Rendtartó Fenétték Tuekoere”, alul „1677”.

Címlap elé kötve más szedéssel: SPECULUM DIVI BONAVENTURAE.

Előzéklapon: „Én Fr. Tamás születtem 17..ben. Baráttá pedig lettem 1755-ben xber Procesiot tettem 1757-ben karácsony havának 19-dik Napián.”

Megj.: 1–7. Senquiczy Pál provinciális ajánlása: „Sz. Klára rendin lévő Posonyi, es Nagy-Szombati Szerzetes Szűzeknek.”

BONAVENTURA, Szent: lásd: Megdicsőített Poenitentia ...

4. (BOSSÁNYI), BOSSÁNI Gábor: Jerusalemi szerzetes apácza-szűz, avagy Bóldogságos Szűz Mária bémutatásának 1743-dik esztendő-napján. Szűz Sz(ent) Klára szerzetén lévő posonyi tisztelendő apácza-szűzek templomában. – – ... által élő nyelvvel lött prédikazio. Posonban 1743 Royer. (10) lev.

OSZK 823.862 xeroxmásolat; Petrik VII./85.: A kiadás éve tévesen: 1731!

5. BRUDERSCHAFTS BUCH einer unter dem Titul und Schuz des allerheiligsten göttlichen Herzens JESU aufgerichten löblichen Bruderschaft, welche durch eine absonderliche Bullen bekräftiget, und mit Ablassen begnadet worden von Ihro Päbstlicher Heiligkeit Benedictus dem XIV. So dan mit Ihro Hochfürstlichen Gnaden Erzbischoffens Emerico Eszterhazi von Galantha, de Heyligen Stuehls legato nato, des löblichen Königreichs Hungarn Primaten (Tit.) unsers allergnädigsten Herrens gnädiger Bewilligung zu Ofen in dem königl. Stifft der Kirchen der Unbefleckten Empfängnus MARIAE, deren Wohlehrwürdigen geistlichen Jungfrauen Ordens der Heyligen Mutter Clara unter glücklicher Regierung Ihro Hochwürden undt Gnaden Matris Brigitta Orahoczy dermahligen würdigsten Abbatisstin augferichtet worden, den 21. December Ihm Jahr Anno 1742.

OSZK Fol. Lat. 3650/II

Eredeti kézirat, több kéz írása. Korabeli fatáblás vörösbársony kötés (422) lev. géppel számozva. Előzéklap alján „Áttétetett az Országos Levéltárból a Hunyady levéltárért kiadott iratok fejében.”

Eredeti korabeli kéziratos kötet. Címlapján Jézus szíve festett kép, valamint (3) lev. verzón. Orehoczy Brigitta abbatisa színezett családi címere. A két festmény Falconer Anna Szófia budai klarissza munkája. Varju: 127–128; Némethy 1885. 13.

COCHEM, Martin von; lásd: UJFALUSSY Judit: Makula nélkül való ...

6. CORNIDES-kódex. (Vegyes tartalmú kódex: prédikációk több szerzőtől, köztük Temesvári Pelbárt műveiből és legendák.)
1514–1519 – papír – 215 fol. Kötés a XIX. sz. közepéről. Scriptor: RÁSKAI Lea margitszigeti domonkos apáca. Poss.: XVII. sz. elejéig a margitszigeti domonkos apácák, utóbb a pozsonyi klarisszák 1782-ig.
BEK Cod. Hung. 4.
Kiad.: Nytár 7. – 1878. Kiad.: Wolf György. Cod.Hung. 6. – 1967. Kiad.: BOGNÁR András–LEVARDY Ferenc. – Bibl.
Megj.: A XVII. sz.-tól a XIX. sz. közepéig kolligálva a BOD-, a KÖNYVE-CSE-, a PÉLDÁK- és a SÁNDOR-kódex-szel. A XVII. sz.-i – ma is meglévő – bőrkötés első tábláján tartalomjegyzék (?).
7. (CSÁKY Éva Franciska): Nepomucenus szent János, Prága várossának főebbik Templomában szent Vidnél lévő canonok Pap Úrnak Szentséges élete és Martirósága, mely sok féle bizonyos írásokból egyben szedetvén elsőbben Deák nyelven, az Egyházi Fejedelmek engedelmeiből, azután Német Nyelvre bocsátott és Németből Magyarra fordítot ezen Szent tiszteletinek előrehíttására. Anno 1701. = Szentek élete. Koll. 1. (1–23)., lev. Autográf kézirat.
BEK A 14/1; Szilágyi 1889. I/1. 3. = I. Pozsonyi jegyzék: 7. Joannis Nepearmuceani...
8. (CSÁKY Éva Franciska): Páduay Dücsösséges Szent Antalnak élete, és Csudatételei, melly a Szent Ferencz Szerzetének Cronikájából először Olaszból Németre és az után Német nyelvről Magyarra fordítot. Anno 1704. = Szentek élete. Koll. 4. (116–147)., lev.; BEK A 14/4; Autográf kézirat.
9. (CSÁKY Éva Franciska): A Szent Clara szerzetében elő szerzetes szüzek előljáróinak, avagy abbatissáinak tisztek szerént való rendtartások, rövid oktatások. – Az Abbatissáknak chorusi, asztali és egyéb külömbféle üdőkben való rendtartásokról. – Capitulum rendszabályok. = (A klarissza rendi apácák...) Koll. 1. (1–81)., lev.; EGNFK X., XI. 31/X., XI., 32.–E6; Autográf kézirat, 1714 utáni, 81 lev.; Korabeli bőrkötés. Iványi 113.
10. (CSÁKY Éva Franciska): Szűz Szent Clára Annyánk Szentséges élete, melly a mi Szent Szerzetünk Cronikájából vétetvén Németből Magyarra fordítot. = Szentek élete. Koll. 5. (148–206)., lev.; BEK A 14/5; Autográf kézirat. 1722 előtti.
11. (CSÁKY) CSÁKY Éva Franciska: Venerabilis matris Franciscæ Csáki Natae Comitissæ Ordinis S. Matris Clarae Conventus Posoniensis Sanctimonialium Clarissarum quondam Abbatissæ Manuale propria manu scriptum.
Autográf kézirat, magyar nyelvű (183)., lev. 172/r–181/v. Korabeli egyszerű fekete bőrkötés. Gerincen megkopott aranyozott felirat: „F... Ki Imakönyve”; Első kötéstábla belsején: ceruzával: Simor Könyvt. Catalogus I. 1887. fol. 182.;

Előzéklap bal oldalt fenn: jelzet 2-36-4-7857; Jobb oldalt gumibélyegző „Bibliotheca Joannis Card. Simor Esztergom”.

12. CZECH-kódex. (Imádságoskönyv.)

1513 – pergamen – 98 fol. Dfesz iniciálék; lapszélek. Kötés: XIX. sz.-i. Scriptor: F(rater) M. (Nagy)vázsonyi pálos szerzetes. Poss.: Kinizsi Pálné Magyar Begina. XVI. sz. közepétől domonkos apácák. 1655 (?) – 1699 Balassa Mária Viktória nagyszombati klarissza.

MTAK K 42.

Kiad.: Nytár 14 – 1899. Kiad.: Wolf György. RMKód. 4 – 1990 N. ABAFFY Csilla – Csapodi Csaba. – Bibl.

13. DOMONKOS-kódex. (Szent Domonkos élete.)

1517 – papír – 169 fol. Szövegrészek és iniciálék rubrummal. Kötés: XVIII. századvégi bőrkötés. Scriptor: RÁSKAI Lea. Poss.: A XVII. sz. elejéig a margitszigeti domonkos apácák, majd a pozsonyi klarisszák 1782-ig.

OSZK MNY 6.

Kiad.: Nytár 3. – 1874. Kiad.: Komáromy Lajos–Király Pál. RMKód 9. – 190. Komlóssy Gyöngyi. – Bibl.

14. EBECZKI Sándor: Zent Bernard Vilagos völgyi Apát urnak az aniaszentegiház fő Doctorának három könyve: ugimint az io életnek modgiáról 73 Sermo, meilben az kerestin életre való minden jószágos erkölcsnek szükséges summája foglaltatik. Magyaról fordítatot. – –

F(rater) ... 1612. márc. 26.; 451 fol. 36 üres p.; OSZK Duod. Hung. 7.; Autográf kézirat. Korabeli vaknyomásos bőrkötés, kapcsolokkal. Címlapon: „Soror Conventus ex veteri Buda”; Jankovich Miklós gyűjteményéből; OSZK Kat. 3. 996.

15. EIN BESCHREIBUNG WUNDERBARER Gnad, so die hochheiligste Dreyfaltigkeit durch die Fürbitt Mariae und des heil. Erz-Engels Michael bey uns geistlichen Ordens der heil. Mutter Clara in Ofen, in diesem erschrocklichen Erdböben des 1763. Jahres gewirket: zur Danksagung und Erhöhung grösserer Ehre und Glory Gottes Mariam und des heil. Erz-Engels Michael geben wird dieses in Druck. Pest, (1763), gedr. mit Eitzenbergerischen Schriften. 14 p.

OSZK Kisnytár 1750–1765 8° 26 dot. – Petrik I. 257.

16. ÉRSEKÚJVÁRI-kódex. (Vegyes tartalmú kódex: evangéliumi részletek, elmélkedések, imádságok, legendák.)

1529–1531 – papír – 291 fol. színezett iniciálék, több miniatúra. Kötés: a XIX. sz. közepén készült a korabeli vaknyomásos reneszánsz bőrkötésű táblák és veterek felhasználásával. Scriptor: Sövényházi Márta domonkos apáca és több rendtársa. Poss.: A XVII. sz. elejéig a margitszigeti domonkos apácák, utóbb 1782-ig nagyszombati klarisszák. A kódex belső borítóján bejegyzés: „Ez a könyv a Tiszteletes becsületes conventé, melyet egy apácza írt”. (XVII. sz.-i).

MTAK K 45.

Kiad.: Nytár 9–10. – 1888. Kiad.: Wolf György. Irod.: Csapodi 1973. 23–26.

ERDŐDY Klára Erzsébet, lásd; Nuptiae Agni, az az a...

17. (ESZTERHÁZY), ESZTERHÁS Pál: A mennyei jegyes galambja: az az szűz szent Klára, kit 1759-dik esztendőben ünnepe napján Nagy-Szombatban Tulajdon Szerzetes Leányi Templomában ezen beszéddel tisztelt P. Első Remete Sz. Pál Szerzetéből, á Sz. Theológiának Professora – Pesten, 1759. Eitzenberger Antal Ferencz. 16.
BEK 4' 2050. – Petrik I. 712.
18. AZ EVANGELIOMOK ES EPISTOLAK, Mellyeket esztendő által olvastat az Anya-szent-egyház Romai rend-szerént Vasárnapokon, Innepeken, és Bőytben minden nap a' Kalendariummal, és Karáchonyi s' Husvétii Enekkekkel. Becsben, 1662, Kúrner Jakab Janos. (8) lev., 292.
RMK I. 984.; = I. Pozsonyi jegyzék: 15. Evangelia, et correspondentes Epistola Hungarico Idiomate. 1662.
19. FESTETICS-kódex. (Imádságos könyv.)
1493 körül – pergamen – 209 fol. Gazdagon díszített több lapja, egyik lapján a Kinizsi és a Magyar család címerével. Kötés: Vaknyomásos barna bőrkötés aranymetszéssel. Scriptor: ismeretlen (Nagy)vázsonyi pálos szerzetes. Poss.: Magyar Begina, Kinizsi Pálné. A XVI. sz. közepétől a XVII. sz. elejéig a domonkos apácák, majd a nagyszombati klarisszák. Az 1780-as években gr. Festetich Júlia nagyszombati klarisszáé. XVII. sz.-i bejegyzések.
OSZK MNy 73.
Kiad.: Nytár 13. – 1885. Kiad.: Wolf György. Festetics-kódex (Hasonmás kiad.). Kiad. és bev.: Molnár J. Bp., 1977.
20. GÖMÖRY-kódex. (Imádságos könyv.)
1516 – papír – 164 fol. – Szövegrészek, iniciálék rubrummal. Kötés 1852-ből. Scriptor: Tetemi Pál (nagy)vázsonyi pálos vikarius és domonkos apácák, közöttük: Katalin. Poss.: a domonkos apácák a XVII. sz. elejéig, majd a nagyszombati klarisszák. Régi kötéstábla belsején: „Sor. Catarina Constantia” bejegyzés volt.
OSZK MNy 5.
Kiad.: Nytár 11. – 1882. Kiad.: Wolf György.
21. (GÖRGEY), GÖRGEI Márton: Igaz és kedves jegyesse a mennyei vőlegénynek. Az az okos szűz, és boldog apácza, dütsőséges Szent Klára. Avagy azon szűz Szent Klára szerzetén lévő nagy szombati tisztelendő apácza szűzek templomában 1722-ik esztendőben Kis-Aszszony havának 12-ik napján püski plébánus által élő nyelvel mondatott, és most a világi szűzek oktatására és a tiszt: apá-

czáknak lelki vigasztalásokra egy nagy méltóságú urnak költségével ki nyomtatott predikázio. Pozsonyban, (1772), Patzko Ferencz Ágoston.

BEK Ae 4° 2048. – Petrik I. 925.

Megj.: A címben tévesen 1722-t nyomtattak.

22. (GÖRGEY), GÖRGEI Márton: Igaz és kedves jegyese ... A fenti 17. sz. tétel kézírata. = Vallási egyveleg. Koll. 4. (125–138)., lev.; Autográf kézirat, cenzúrai példány.

BEK A 176/4. Cat. Man. II/2. 27.

23. GUARY-kódex (Elmélkedések: Bűnnek zsoldja. – A rágalmazásról. – Az eleve elrendelésről. – Hét szent jószág. – Az imádságok dicsérete. – Tanulság a szent békeességről.)

1495 előtt – pergamen – 67 fol. Vörössel írt szövegrészek. Kötése: Magyarországi reneszánsz kötés 1520 körül. Scriptor: ismeretlen ferences. Poss.: az óbudai klarisszák 1541-től, a pozsonyi klarisszák „Emerencia Mesurecki” pozsonyi klarissza bejegyzése az első kötéstábla belsején. Hátsó kötéstábla belsején: „Az Giermekek házában valo köniu” és egyéb beírások.

MTA K 34.

Kiad.: Nytár 15. 1908. Kiad.: Katona Lajos. Cod. Hung. 3. Bp., 1944. Kiad.: Szabó Dénes.

24. HELLMANN, Conrad: *Hebdomadarium capitolorum et orationum secundum ritum breviarii Romani et festorum ordinis S. Francisci. Ad usum sanctionialium b. Clarae virginis in ecclesia s. Mariae Magdalenae Posonii in Hungaria.* Scriptum a fratre C. H. ord. mind. s. Francisci presbytero. Anno 1612. – Fol.

Autográf kézirat, piros iniciálék, piros sorok, kódexre emlékeztető szép írás. 235.; Fatáblás korabeli bőrkötés, két rézkapoccsal, az egyik letört.

BEK A 90; Szilágyi 1889. II/1. = I. Pozsonyi jegyzék: 35. *Hebdomadarium* ...

25. HORVÁTH-kódex. (Vegyes tartalmú kódex: Temesvári Pelbárt Stelláriumából prédikációk, valamint példák és Szent Bernard tanítása a tökéletes életről.)

1522 – papír – 136 fol. Helyenként rubrummal írt szövegek. Kötés: a XVI. sz. elején készült budai vagy pesti kötés. Scriptor: RÁSKAI Lea. Poss.: a margitszigeti domonkos apácák a XVII. sz. elejéig, tőlük valószínűleg a pozsonyi klarisszák örökölték. Az első kötéstábla belsején: „Szent Christinay Nagi Boldog Aszonyi Az Szerzetes Életrül valo Írás 1720–1522 = 198.” (Kiszámolták a kódex korát.)

OSZK MNy 7.

Kiad.: Nytár 6. – 1877. Kiad.: Wolf György. RMKod megjelenés alatt.

Megj.: Valószínűleg e kódexből szakadt ki a Krisztina legenda. Lásd: 44. tétel.

26. IGAZ ÉS KÖTELES szív-béli áitatosság, a szentséges szív Mária szívéhez, ugymint ezen szentséges szív titulussa és oltalma alatt lévő gyülekezetnek tudósítása, és áitatossága. Mellyet magános bullával meg erősített, és búcsúkkal aiándékozott XIII. Benedek pápa, kinek engedelmeből és hasonló képen az magyar országi méltóságos esztergomi érsek, és primás engedelmeből fel állattott, Posonban, a Szűz Sz. Klára szerzetin lévő T. Apácza Szűzek templomában 1729. eszt. augusztusnak 20. napian. Posonban, 1731, Royer János Pál. BEK Ad 3147.; Petrik I. 32, V. 215.
Megj.: A mű szerzőjének: Eszterházy Imrét mondja Petrik V. 215.
27. ILLYÉS András: Megröviditetet Ige Az-az: Predikatio Kőnyv, Melyben hetven négy Prédikációk foglaltatnak, melyekben az Igaz Hit Fő Agazatinak nagy titkai, a' Szent Atyák által megmagyaráztatnak, és szép üdvösséges tanuságok adatnak. Mellyeket sok esztendőkh alatt élő nyelvel prédikállott, most pedig rendesen öszveszedvén, rövid summában foglalván, és meg irván ki bocsátott. — Szebeni Praepost, és A' Tekintetes, és Tiszteletes Posoni Káptolom Anyaszentegyháznak Lectora, Istennek nagyobb dicsőségére, Szenteknek tisztességére, és sok lelkeknek épületére, és udvösségére. 1 r. Nagy-Szombatban, 1691, Academiai Bótúkkal, Friedl János. RMK I. 1415.; Pozsonyi jegyzék: 10 Conciones Hungaricae, 1691.
28. ILLYÉS András: Megröviditetet Ige, az az: Prédikatio kőnyv, Melyben kilenczven Prédikációk foglaltatnak: a' Szentekről. Mellyeket 2. r. A' Szentséges szív Máriáról: Szent Apostolokról, Mátyrokról, Confessorokról... Becsben, 1692. Sischowitz Mátyás által. RMK I. 1416.; Pozsonyi jegyzék: 11. Conciones Hungaricae. 1692.
29. ILLYÉS András: Megröviditetet Íge. Az az; Vasárnapi Prédikációknak Kőnyve, Melly egész esztendőt által minden Vasárnapokra Harmas Predikatiót foglal magában; Mellyeket, Sok esztendőkhben eleven nyelvel prédikállott azután egybeszedvén, és rövid sommába foglalván, Két részre rendesen elosztván világosságra bocsátott, elsőbben Deákul, most pedig Magyarul. Istennek nagyobb dicsőségére; Sok Lelkeknek vigasztalására, épületére, és idvösségére, Erdelyi Püspök 1–2. r. Becsben, 1596, Nyomtatattott, Sischowitz Mátyás által. RMK I. 1485. = I. Pozsonyi j.: 715/2: 5. Conciones Hungaricae. 1691–1692. RMK I. 1417.; Pozsonyi jegyzék: 11. Conciones Hungaricae. 1692.
30. A' JÉSZUS KRISTUS Atyafiságának, ugymint az makula nélkül fogantatt Szűz Maria annyának Szent Anna aszszonyának congregatioja, melly Nagy-Szombatban Szűz Szent Klára szerzetében T. Berényi Klára fejedelem aszszonyságában, Nagy Boldog aszszony templomában, tiszteltessen(!) felállítattott... és butsukkal megajándékozott. Nagy-Szombat, 1748. Akad. ny. OSZK Kny.: 1748/802.; Petrik V. 231.

Megj.: felvételi lap a társulatba, kitöltve: „1765 júl. 26. D. Martinus Matuska Korosensis.”

31. JORDÁNSZKY-kódex (Bibliafordítás: Mózes öt könyve. Józsué- és a Bírák könyve és az Újszövetség.)
1516–1519 – papír – 194 fol. Színezett kezdőbetűk. Kötés: XIX. sz-i restaurált egészéből az eredeti hátsó tábla felhasználásával. Scriptor: Ismeretlen szerzetes. Poss.: a XVIII. sz.-ban nagyszombati klarisszáké Esztergom Főszékesegyházi Könyvtár MSS II. 1. Kiad.: Régi magyar nyelvemlékek 5. – 1888. Nyttár: nem jelent meg.
A Jordánszky-kódex. Csapodi Csaba: kísérőtanulmány. Lázs Sándor: Utószó és szómagyarázatok. Bp., 1984.
Töredéke: Jordánszky-kódex töredéke 2 fol. OSZK MNY 4. Megj.: 1782-ben Fába Mátyás szerezte meg a nagyszombati klarisszáktól.
32. KÁLDI György: Az Innepekre-valo Predikatzionknak Első Resze. Sz: Andras napiatol-fogva Keresztelő Szent János napjáig. 1–2. r. Irta az Hivek vigasztalására és Jobbulására, az Iesus-alatt vitezkedő Társaság-béli Nagy-Szombati Pap. Pozsonyban, 1631, Riksz Mihály.
RMK I. 601 és 602.; RMNy 1510.
33. KAZINCZY-Kódex. (Vegyes tartalmú kódex prédikációk, legendák, tanítások.)
1526–1541. – papír – 102 fol. Néhány rubrummal díszített betű, szövegrész. Kötés: XIX. századi. Scriptor: három ismeretlen kéz írása. Poss.: a XVII. sz.-ban pozsonyi klarisszák, 1714-től a budai, 1729-től a pesti klarisszák. Előzőklap rectóján: „Conventus Posoniensis”.
OSZK MNY 11.
Kiad.: Nyttár 6. – 1877. Kiad.: Wolf György.
Pozsonyi jegyzék: 3. és 18 Conciones Hungarico Idiomate 1631.
34. KECZER István Sándor: Szent Anna Asszonyhoz. Jesus Kristusnak dicsőséges nagy annyához való ajtatósság. Nagy-Szombatban, 1738. Akadémiai bötükkal. Esztergom, FK 21.300. Papírkötés; Címlap verzón, Forgach Pál címere beraasztva.
Petrik VII. 254.
35. KILENTZ-NAPI ÁJTATOSSÁG Serafimi szűz Szent Klárának, Serafim Szent Ferentz első szerzetes leányának, s az egész keresztény világra ki-terjett Kláris-sa szűzek tekéletes szerzete fundálójának tiszteletére, az ő szerzetes leányinak, és egyéb tekéletes keresztény hiveknek mindennémű szükségekben lévő lelki viasztalásokra. Posonyban, 1757, Landerer János Mihály.
BEK Ad 3207. – Petrik I. 35.
36. KIRÁLY Demeter: Böltességgel gyámolétott imádság az az Kereszt-járó napok alkalmatosságával, Istennek neve dicséretére jónak közönséges kérésére, ártal-

masnak el-üzésére, össze seregeltt egyházi, szerzetes, és világi rendnek buzgó könyörgése, könyörgő esedezése, mely midőn szab. kir. Pozsony városában Szent Marton templomából, Szent Klára renden levő apacza szűzek templomába zászlók vezetése alatt által költözne, azt Szerafikus Sz. Ferencz szerzetben Boldog Asszony prov. egy méltatlan predikátora, meg nevezett Szűzek Templomában 1758 esztendőben pünköst Havának harmadik napján élő nyelven meg-magyarázta és most Maki István uram kérésére ki nyomtatta az előjárók engedelmeivel Pozsonyban, 1759, Landerer János Mihály.
OSZK 312.919. – Petrik II. 38.

(A KLARISSZA RENDI apácák...); Lásd: CSÁKY Éva Franciska: Az Szent Klára...

(A KLARISSZA RENDI apácák...): Lásd: Szűz Szent Klára rendén...

37. (KÓSA Benedek): Anrede zu denen Müttern und Schwestern ordens der Heiligen Clara vor eröffnug der Visitation. = Manuale visitationis Provinciae... de anno 1771. die 29. Januarii. Koll. 3. (72–90)., lev. Egykorú kézirat; Címlepon „Kósa Benedek OFM”; Egri FK Ms. 0102. – Iványi 1323.
Megj.: Kósa Benedek a pesti klarisszák rendházának vizitátora volt 1771-ben.
38. (KÓSA Jenő Eugenius): Antiquarii Provinciae S. Mariae in Hungaria Ordinis Minorum S. P. N. Francisci strictioris Observantiae. Collectanae. Ab anno... 1206 ad annum... 1774.
OSZK Fol. Lat. 4271. Korabeli másolat, több kéz írása, a mű végén: (227)., lev. „Finis MDCCLXVIII” (1768); Papírkötés; Első oldalon gumibélyegző: „A Zirci Apátság Könyvtára 1875.”; 2. bélyegző: „OSZK Kézirattár 1954.”;
Megj.: A kézirat katalógusában cím szerint felvéve, szerzőt nem ismernek. A Klarisszákra vonatkozó rész: (203–215)., lev. Címleap nincs, cím az első szövegoldalon.
39. (KÓSA Jenő Eugenius): Szent Ferenc Atyánk Rendén Lévo Boldog Asszony Provinciajának Megyéjében Szűz Szent Klára Szerzetében Élő Szűzek Klastrominak Kezdeté, Néhai és mostani Állapottya a mint az Emlétté Provinciaának Archivumából. A szűzek conventeinek Protocollumbul, és Egyéb Írásokbul, es Könyvekbül Deák nyelven egybe szedte és az után Emlétté Szűzek Kedvéért Magyar Nyelvre fordította P. E. K. 1768 Esztendőben.
Eredeti kézirat, (27). lev.;
OSZK Quart. Hung. 393. Fekete papírkötés, XIX. sz.-i; „Pro Conventu Posoniensi R. R. Clarissarum.” – A korabeli possesori bejegyzés Mátray Gábor átiratában maradt fenn, átkötés miatt. A címlepon és a (25). lev.-en: „Jankovich Miklós gyűjteménye 1830” gumibélyegző.
Megj.: a szerző Antiquarii... című művéből saját fordítása.

40. (KÓSA Jenő Eugenius), lásd: előző mű leírását 39. sz. tétel.
OSZK Quart. Hung. 396. Másolat, XIX.(?) századból (30)., lev.; Papírkötés;
Jankovich Miklós gyűjteményéből.
Megj.: A szerző Antiquarii című művéből saját fordítása.
41. (KÓSA Jenő Eugenius), lásd: 39. sz. tétel
Korabeli másolat, (23)., lev.
EgriFK: Ms 0029; A kötés első lapján: „Pro Conventu Pesthiensi R. r. Clarissarum”.
Iványi 311.
Megj.: A címlapon XIX. sz.-i ceruzával „Pater Eugen Kossa” a szerző vezetőkeve tévesen lett feloldva. A szerző Antiquarii című művéből saját fordítása.
42. KÖNYVECSE az szent apostokoknak méltóságokról.
1521. – papír – 32 fol. Kötés a XIX. sz. közepéről. Scriptor: ismeretlen domonkos apáca. Poss.: a margitszigeti domonkos apácák, a XVII. sz. elejétől 1782-ig pozsonyi klarisszák.
BEK Cod. Hung. 5.
Kiad.: Nytár: 8. 1879. Kiad.: Wolf György. RMKód 1. – 1985. Bev.: Pusztai István – Bibl.
Megj.: A XVII. sz.-tól a XIX. sz. közepéig kolligátum a CORNIDES-kódexszel.
43. LÁNYI-kódex. (Rendtartás a premontrei apácák számára, az 1505. évi ordinárium fordítása.)
1519 – papír – 436 fol. Díszítése vörös iniciálék. Kötés: egykorú vaknyomásos reneszánsz bőrkötés. Scriptor: Kálmáncsey László premontrei presbiter és két ismeretlen kéz. Poss.: a Somlyóvásárhelyi premontrei apácáknak készült, a szegedi példány másolata. A XVII. sz. elejétől a nagyszombati klarissza zárdában volt. 1689. Balassa Mária Viktória ajándékozta Vlasics Katalinnak.
MTA K 43.
Kiad.: Nytár 7. 1878. Kiad.: Wolf György.
Irod.: Csapodi 1973. 22–23.
44. LEGENDA Sancte Christine virginis et martiris. (Szent Krisztina legendája magyar nyelven.)
1522 – papír – 23 fol. Kötés: 1852-ből. Scriptor: ismeretlen. Poss.: a XVII. sz. elejéig a margitszigeti domonkos apácák, majd a pozsonyi klarisszák.
OSZK MNY 15.
Kiad.: Nytár 7. – 1877. Kiad.: Wolf György. RMKód 7. – 1988. Vekerdi Lilla – Bibl.
Megj.: esetleg a HORVÁTH-kódex kiszakadt része.

45. **LIBER CONGREGATIONS** Sanctissimi Cordis Mariae in Conventu nostra Posoniensi ad Mariam Magdalenam. ... A pozsonyi klarisszák Mária szíve Társulata albuma 1730, 1761 (?).
Eredeti kézirat, több kéz írása (!), számozatlan levél; OSZK Fol. Lat. 3650/VI.; Korabeli fatáblás vörösbársony kötés, a veretek hiányoznak; Előzéklap alján „Állítatott az Országos Levéltárból a Hunyady levéltárért kiadott iratok fejében.”; Két festett címer: gr. Eszterházy Imre primás és gr. Berényi Zsigmond püspök, sajátkezű aláírásokkal.
Varju 127–128.; Némethy 1885. 133.
Megj.: Címlap kitépve (már 1885-ben), cím a pápai bulla szövegéből.
46. **LILIOM KERTECSKE** Azaz Szepe Istenes Viragokkal, őszve szedet külömb külömb-féle Imadságokkal, Littaniakkal, és az Szentséges Papaktul engedtetet tellyes Buczúkkal be vettetett Aétatos Könyvecske. Mellyet Az Keresztyén Híveknek Lőki vigasztalásokra Egy Aétatos Szerszetes Lélek, maga Költségével ki nyomtattatott. Az Tisztelendő Pr. Provincialis engedelmevel. Posoniban, 1675, Žerweg Johann Gergely. (8), 529., (10).
RMK I. 1186.
47. **MARGIT** legenda. (Szent Margit élete.)
1510. – papír – 116 fol. Kötés: XVI. századi budai vagy pesti reneszánsz bőrkötés. Scriptor: RÁSKAI Lea. Poss.: margitszigeti domonkos apácák, majd pozsonyi klarisszák. 1770-ben Pray György tulajdona.
OSZK MNY 3.
Kiad.: Nytár 8. – Bp. 1879. Kiad.: Wolf György. RMKód 10. – Bp. 1990., Bev. P. Balázs János – Bibl.
48. **MEG-DICSŐÍTETT POENITENTIA** tartásnak eleven példája Seraphicus Sz. Ferentz atyának szentséges élete. Melly szent Bonaventura doctor és cardinal által summában foglaltatott. Egy ájtatos Clarissa Szűz által németből magyarra fordítottatott és mind Szerzetes, mind világi keresztény hívek lelki vigasztalására a budai Clarissa Szűzek költségével Superiorjok engedelmevel ki nyomtattatott; 1–380.
SZŰZ SZENT CLARA Anyánk szentséges élete mely a mi szent Szerzetünk Crónikájából vétetoeodoet és szorgalmatossággal őszve iratott. 387–440. Posonban, 1722, Royer János Pál.
OSZK 292.853; (1) Liber Posonis a Soror Cordula (?) Eremita Zobor 1737.
BEK Ab 775; Petrik I. 318–319. – Petrik I. 318–319.
49. **MINDEN-NAPI ÁJTATOS** gyakorlás, mellyet szent Ferenc Atyánk Szerzetén lévő és szent étellel mindenütt ki-terjedett Maria Crescentia az Oltári Szentség előtt gyakorlott, a Kírtus Jesus kénszenvedéset foglalván magávan. Németből Magyarra által tétetett hozzá adatván a Bóldogságos Szűz Máriához kis imádságok, mellyek a Szent Clara Anyánk szerzetén lévő Agradabéli Bodog Maria a

JESU könyvéből hasonlóképpen némely ajtatos lelkeknek buzgó kívánságáért.
Posony, 1748, Royer Antal Ferenc.
OSZK 291.389.
Petrik V. 324.

50. NÁDOR-kódex (Vegyes tartalmú kódex: elmélkedések, legendák, imádságok, énekek.)
1508. – papír – 353 fol. – 140x110. Kötés: eredeti fatáblás bársonykötés.
Scriptor: ismeretlen ferences. Poss.: óbudai klarisszák, a XVI. sz. második felétől pozsonyi klarisszák.
BEK Cod.Hung. 1
Kiad.: Nytár: 15. – 1908. Kiad.: Katona Lajos.
Irod.: Szilágyi 1881. 113–115.
Megj.: 1782–1801 között Winkler Mihály (1729–1810) pécsi kanonoké, ő ajándékozta 1801-ben az Egyetemi Könyvtárnak.
51. NEUNTÄTIGE ANDACHT zu Ehren der Heil. Seraphischen Jungfrau und Mutter Clarae, des Heil. Seraphischen Vaters Francisci erstgebornen Geistlichen Tochter und ersten Pflanzenstifterinn ihres durch die ganze Christenheit ausgereiteten Heil. Ordens, dem, und andern Christgläubigen zu einem sonderlichen Seelentrost in allen Anliegen diese neuntätige Andacht in Druck gegeben worden. Ofen, 1779 Katharina Landerinn.
BEK 015241 Koll. 1.
Petrik V. 348.
Megj.: A 35. sz. tétel fordítása.
52. NORMA QUARUNDAM prectionum, et benedictionum ad sanctionum S. Clarae usum accomoda, et plurimum utilis. Posonii, 1721.
OSZK 293.771
Korabeli fekete bőrkötés, első könyvtáblán IHS monogramm, hátul Mária felirat. Címlap hiányzik.
Petrik V. 352.
53. NORMA QUARUNDAM. Lásd: 52. sz. előző tételt: Re-Impressa h. n. 1741, ny. n. 270.
OSZK 292.195
Megj.: Címlap töredékes, kipótolva. Korabeli barna kopott bőrkötés, bordázott, gerinc, kapsok helye a kötéstáblán; A 214–215. között kis papírcsík: „S.(oror) Victoriae M(ariae).”
Petrik V. 352.
54. NORMA QUARUNDAM. Lásd: 52. sz. Posoni, 1765, Joannis Michaelis Landerer. 264.
OSZK: 292.199

Korabeli fekete bőrkötés, 2 letört kapocs helye. A lapszélek világoskék színezéssel. Előzéklapon: „M(ater) Franciska” (m. Batthyanyi Franciska pozsonyi főnöknő?). A címlap verzőja leragasztva, gumibélyegző tűnik át a ragasztáson. Petrik: V. 352.

55. NUPTIAE AGNI. Az Az A Barannak Menyekzője, Melyre Az arany Gyapjas Méltóságos Csaky Haz Legeltetésének Nyájából Tekentetes Groff Erdödy Clara Elisabeth Kis Asszony Jelen ünnepléssel Eljegyzetetett Posonyben szüz Szent Clara Rendin levő tiszteletes szerzetes szüzek Templomában Böjt elő hónap 16. napján M. DC. LXXXIV. Esztendőben. Superiorum permissu. Nagy-Szombatban, 1694. Academiai, Heörmann János (19) lev.
BEK RMK I. 348.
RMK I. 1464.; Sztripszky: 2142/a.
56. PADUAI SZENT Antal Szolosmaia Eletének És Csuda Teteleinek Röevíd Sommaban foglaltatott le írásával, sok szép imádságokkal és Soltárokkal ugyanazon Sz. Antalhoz, és a Boldogsagos Szüez Mariahoz Mellyet Deakbul Magyarra forditot és maga köelcségen kinyomtatott az Tekintetes és Nagyságos Groff Erdöedi Eva Susanna Aszonytul, Tekintetes Nagyságos Lippai köenyvecskét az Szombati Kalástromban levőe Apacza Aszonynak. Nagy-Szombatban, 1662. Academia böetüekkel Schneckenhaus Menyhárt Venczeszlő.
Példánya nem került elő. Sztripszky 2036/243.
4. kiad. 1675. ajánlás Boka Annának gr. Eszterházi Farkas özvegyének; fekete bőrkötés és kapoccsal; címlap: „Eremi Zobor”.
BEK RMK I. 271.
RMK I. 1184.
Megj.: 1626-tól Boka Ilona és Boka Szófia nagyszombati klarisszák.
57. PÁZMÁNY Péter: Imádságos Köenyv, Mellyet írt, es ennek-előtte Negyszer kinyomtatott, A' Boldog emlekezetű Cardinal, és Esztergami Ersek. Posonyban, 1650, Esztendőben.; Ajánlás: Várkonyi Amadé Ilonának, Nagy-Mihályi Ferencz özvegyének, ki e könyvet maga költségén ujra nyomtatta.
MNM ltsz. Orn. Jank 101.
„Ezüst borítékban, mindkét tábla alján fül, amellyel fölagatták”; „A Nemzeti Múzeum Jankovich Miklós-féle gyűjteményéből. Jankovich Bory pozsonyi kanonoktól vette, ki állítólag II. József idejében a pozsonyi klarisszák kriptájából kapta.”; Karácsonyi 2. 526.
RMK I. 836.
Könyvkiállítás 234. 16. t.
Megj.: 1650-ben gr. Amade Jusztina pozsonyi klarissza volt.
58. PÁZMÁNY Péter: A' Romai Anyaszentegyház Szokasából Minden Vasarnapokra Es Egy-nehagy Innepekre Rendelt Evangeliomokrul Predikaciok.

Mellyeket elő nyelvenek tanitasa utan Irásban foglalt Cardinal – – Esztergami Ersek. 2. ad. Corinth. 4. v. 2. Családsággal nem járunk; az Isten ígését meg nem ferteztettük: hanem, Igazságának ki-jelentésével ajánlyuk magunkat, minden emberek lelki-ismereteihez, Isten-előt. Posomban, 1636.

Pozsonyi jegyzék: 4. Conciones hungarico Idiomate 1636.

RMK I. 663.

59. PÉLDÁK Könyve

1510 – papír – 43 fol. Kötés: a XIX. sz. közepéről. Scriptor: RÁSKAI Lea és két másik domonkos apáca. Poss.: a margitszigeti domonkos apácák, XVII. sz. elejétől a pozsonyi klarisszák.

BEK Cod.Hung. 3. Kiad.: Nytár 8. 1879. Kiad.: Wolf György. Cod.Hung. IV. Bp., 1960. Bognár András–Lévárdi Ferenc.

Megj.: A kódex a XVII. sz.-tól a XIX. sz. közepéig a CORNIDES-kódex kolli-gátuma volt.

60. (PORDÁNYI András): Arca Noe mystica, az titkos értelmű Noe barkája a szüz Clara Rendin lévő Szerzetes Szűzeknek eleinte O Buda városában fundáltatott Monstanában pedig A Tekéntetes Nemes Szabad Királyi Buda városában Apostoli és Királyi Engedelemből meg újítatott fundatiobeli Szerzetes klastroma, melybe midőn az előbbi Residentiából szép solennitással beszállottak, és a szerzetes zár alá magokat örökköppen elzárták volna ezen csekély praedikáció-val kísérte és az Uj Clastomban Igy Udvozöltte Szent Ferencz Atyánk szerzet-béli Boldog Asszony provinciájának egy érdemtelen prédikátora. Poson (1719), Royer ny.

OSZK 321.919

Petrik I. 36. A szerzőt nem ismeri; Szinnyei: XI/41–42. – ezt a művét nem ismeri.

HANSKARL Erzsébet: Budai, óbudai és pesti hírek a „Wienerisches Diarum” első ötven évfolyamában (1703–1752.). Bp., 1939. 28.

61. PRAY György: Vita S. Elisabethae viduae landgraviae Thuringiae, ducis Saxoniae, Hassiae principis et comitis palatinae, nec non B. Margaritae virginis quarum illa Andreae II. haec Belae IV. Hungariae regum, filia erat. Ex mss codicis eruta, ac. praeviis dissertationibus illustra. – Tyrnaviae, 1770, Typis collegii acadmici soc. Jesu.

BEK Gb 432.; Petrik III. 132–133.; Pozsonyi jegyzék: 20. Vitae Sta Margaritae 1770.

62. PROTOCOL/UM/, WORINNEN der Wichtigste Sachen eingesezet unter glik-lichen Regierung eines Hochlöblichen Convents Ordens H(eilige) Mutter S. Clarae Der Hoch-Wolgebohrenen frauen Abbatisin Jacobina Antonia de Pekin.

Korabeli gótbetűs kézirat, több kéz írása (51) lev.; Budai kötés 1748-ból. Az első kötetstábla felső részén papírcímkén kézírással: „Begruss Aller Sänckwürdigigen Sachen unter Regierung Tyrh-Hoch-würden und Gnaden, Frauen Antonia de Pekin, als würdigsten Frauen Abbatisin der königl. stüsses. Anno 1748. A kötetst. közölte: Romhányi 516. t. és foto a kötetstábláról XXII. t.; BTM Kiscelli Múzeum: ltsz: 13710, gyarap. napló: 83/1925: ajándék Stöhr Gézától. Megj.: Címlap nincs, cím az első szövegoldalon, publikálása előkészítés alatt.

63. PROTOCOLLUM A VAGY: Jegyző Könyv mely a Nagy-Szombati Szűz Szent Klára rendén Lévo ... Boldogságos szűz Mária Menybe menetelének tisztességére fel építettett Kalastromához tartozandó ... ezer hat Száz tizenhatsz esztendőül fogvást; a mely időben reformáltattak, és igazítottak Szűz Szent Klára Regulája és Rendtartása szerint a Szűzek ezen protocollum ... össze szedegette, és jobb Rendben véttetett ... Mater Clara Antónia Berényi másodoszori Abbatiságában, ugyan önnön maga fáradságos munkája által ezer hét száz negyven ötödik esztendőben, és le irattatott egy Szegény szerzetes Franciscanus által ugyan ebben az ezer hét Száz negyven-ötödik esztendőben, NagySzombatban, Sz: Jakab Apostolnál.

Eredeti kézirat, több kéz írása, (420) számozatlan levél, ebből a beírt oldalak kézzel számozva. (81) lev.; Fekete bőrkötés, aranyozott legyeződíszes, nagyszombati kötés. A könyvtáblán réz sarokveretek, két kapocccsal. Kötése publikálatlan. MOL E 151. 27. d. 219. Fasc. 4. Nr. 1.

64. PROTOCOLLUM AZ AZ JEGYZŐ Könyve, melyben az Nemes szabad királyi Pest városában lévő Tiszteletes Clarissa Apácza Szűzeknek ... ez 1767 esztendőben, mindszen havának 15. napján (1767–1774).

Korabeli kézirat, több kéz írása.

Egri Érseki Levéltár: 3348.

RÉVAY Katalin Konstancia, lásd: SZEGEDI Mihály: Az isteni szeretetnek...

65. SÁNDOR-kódex. (Erkölcsi példák.)

XVI. sz. első negyede – papír – 20 fol. Kötés: a XIX. sz. közepéről. Poss.: a margitszigeti domonkos apácák, a XVI. sz. elejétől a pozsonyi klarisszák.

BEK Cod.Hung. 6.

Kiad.: Nytár 2. – 1874. Kiad.: Wolf György. RMKód 3. – 1987. Pusztai István – Bibl.

Megj.: a XVII. sz.-tól a XIX. sz. közepéig kolligálva a CORNIDES-kódexben.

66. (SIGRAY) ZSIGRAI Erzsébet Róza: Jó illatu Kert, Melyben sok szép Imacságok, mint annyi io illatu Rosák találtnak. Reggeli s-Estvéli Imaságok: Az Ur vétele előtt, es utánna, való könyörgések. A', Jesus Szentséges szívéhez Való Officium Letania. Egyéb szép Imaságokkal, Vagy az Isten szentségek Annýához igen szép aitatosságok, Es az Isten Szeteihez, mint annyi Mennyei Paradi-

cson kertiben Plantáltatott virágok tiszteletire való Imatcságok. Mellyek mindenstül Németbül fordittak Magyar nyélvre Szent Clara Szerzetiben lévő, egy szerzetes Szűz által: Az Isten Sz: Annyának és a' Mennyei Szetek nagyob di-csösségekre, és a' Magyar hivek lelki épületekre. Bécsben, 1703, Anna Rosina Sichowitzin.

Ajánlás: gr. Kálnoki Sámuel erdélyi kancellárnak... „Sz. Clara Szerzetibül valo erdemtelen Szerzetes Elisabetha Rósa Sigray.”

RMK I. 1664.

67. (SIGRAY) ZSIGRAI Erzsébet Róza: Nagy Pátriarchánk, Szent Jósephnek... soltár könyve, egybe szedett és készített Német nyelven Cisterciensis Szerzet-béli Tisztelendő P. Zachar János... most pedig Magyarra fordított a Posonyi Clarissa Szűzek közül való Szerzetes Szűz Mater Sigray Rosa Ányos Éva Theresia, galántai Balogh István házastársa. Nagy-szombat, 1718, Acad. OSZK 266.480 – Petrik V. 555.

Megj.: A kötetben különálló lapon (1) lev., kézfásos magyar nyelvű MAGNIFICAT.

68. SIMOR-kódex. (Szent Ferenc élete.)

XVI. sz. eleje. – pergamen – 7 fol. Rubrummal díszített betűk, szövegrészek. Kötése: a XIX. sz. közepén készült. Scriptor: ismeretlen ferences. Poss.: az óbudai klarisszák, utóbb a pozsonyi klarisszák. – 2. lev. margóján: „posonika”. OSZK MNY 14.

Kiad.: Nytár 7. Bp. 1878. Wolf György. RMKód 6. Bp., 1988. Bev.: Vekerdy Lilla. – Bibl.

69. SZEGEDI Mihály: Az isteni szeretetnek a Szerzetes életben halálhoz hasonló erőssége, Mellyet meg bizonyított... Revay Constantia, Posonban lévő Szűz Szent Klára szerzetének... Már ötödszer legérdemesebb fejedelem aszonya, midőn... Boldogságos Szűz Mária koronájának napján, Ötven esztendők után a' szerzetes professiot másodszor meg tette ezen alkalmatossággal pedig predikacziban foglalt. – Pozsonyban, 1743. Royer.

Petrik VI. 499.

70. SZENT ANNA asszonynak az Isten fia nagy annyának szentséges élete, régi frásokból summába foglatatót anni MDCCXI. (1711) = Szentek élete. Koll. 2. (24–80)., lev. 30.; Eredeti kézirat; BEK A 14/2.

Megj.: Önálló címlapja van.

71. SZENT CLARA Szerzetében élő Apáczak Regulaiok... magyarul iratott MDCV Esztendőben. Másolat 1725-ből, több kéz írása (180) fol. géppel számoyva (65–180)., lev. üres.

OSZK Fol. Hung. 1964.

A XVIII. századi bordázott barna bőrkötés kapcsokkal. Első kötéstáblán fent vaknyomással. S. S. E. C.; alul 1699. Első kötéstábla belsején ceruzával: „Ko r. 400, – Esztergomi Szt. Clara templom. Sancta Strigoniensis Ecclesia Clara.” (20. századi bejegyzés); Barna bélyeg: „Pro cultura hungarica” felirattal. Cím-lapon bélyegző: „Ernszt Lajos gyűjteménye.”

72. A SZENT CLARA Szerzetiben élő Apáczáknak Regulaioi Melliet nekik adot és meg erősítet á Negyedik Orbán Pápa, Urunk születése után 1263 Esztendőben Magyaról irattatot 1627 esztend: Nagyszombati Szüzekért. A cím keretbe foglalva, felette: „1635”. A keretbe körbeírva: „S. Franciscus IHS+MRA S., Clara. És valakik e Regulát követik Istennek békessége és iraglmassággha legien raitok.”

OSZK Quart. Hung. 394.

Autográf kézirat: Fr. Monaki Pál 1627–1630. 173. (87) lev., géppel számozva. Pergamen. Címnap kétszínű, piros-kék írás, színezett iniciálék. Zöld bársonykötés, ezüst veretekkel, középdísszel, két kapoccsal fekete papírtokban. Előzőklevél: Középen „Monaki Fr. Pál 1627–1630. Nagyszombat”. Alul: Tyrn. Monial Fasc. 2. No. 14.” Előzőklevél verzon: Mátray Gábor autográf bejegyzése: „A Széchényi-országos könyvtár részére Gróf Széchényi Lajos alapítványából vásároltatott meg e codex 1852-ben Felsenstein Antal budai polgártól. Érkeztem róla: 1854. Ju. 10^{én} a’ magyar tudós társaság nyelvtani osztálya ülésében.”

OSZK Kat. 2. 394–395.

Megj.: A MOL E 152 27. dob. /Nagyszombati Klarisszák Levéltára./ Fasc. 2. No. 14.: nincs a regula a helyén, csak őrjegyek: a múlt században már elveszett. OSZK Kat. szerint fordította: Rudnaki (Rudinai) Pál.

Könyvkiállítási Kalauz, 1882. 233. 12. t.

73. A SZENT CLARA Szerzetiben Élő Apáczáknak Regulaioi, Mellyet Nékik Adot és megerőségtetet Negyedik Orbán Pápa Urunk születése után Ezer két száz Hatvan három Esztendőben... 1649.”

Eredeti kézirat (nem másolata a nagyszombatinak) (85) géppel számozott levél. Előzőklevél verzon: Mátray Gábor autográf bejegyzése: „Litterati Nemes Sámueltól, ki. e’ Kéziratot Velenczéből hozá vissza honunkba a’ magyar nemzeti Múzeum költségén vásároltatott meg 1842-ben. Érkeztem róla 1854. Julius 10^{én} a’ magyar tudós társaság nyelvtani osztálya ülésén.”; OSZK Quart. Hung. 395.

74. SZENT HYLARION élete (A 48) lev. „Anni Domini 1666. Fr. L. N.”

Eredeti kézirat, (49) lev. A 49. lev. r-n. két vers, az egyik a klarisszákraól szól.

BEK A 15.; Szilágyi II/1. köt. 3.; Pozsonyi jegyzék: 2. Vita Sancti Hilarii ... 1666.

75. (SZENT PASCHALIS élete) (a végén 112. lev.) Anno 1694 die 16 Maii végződött ez az írás”. = Szentek élete. Koll. 3.; Eredeti kézirat.

BEK A 14/3.

Megj.: Eleje hiányzik, cím a szövegből.

(SZENTEK ÉLETE), lásd: CSÁKY Éva Franciska: Nepomucenus szent János

(SZENTEK ÉLETE), lásd: CSÁKY Éva Franciska: Páduay Dűcsösséges...

(SZENTEK ÉLETE), lásd: CSÁKY Éva Franciska: Szűz szent Clára Any-nyánk... (sic!)

(SZENTEK ÉLETE), lásd: SZENT ANNA asszonynak...

(SZENTEK ÉLETE), lásd: SZENT PASCHALIS élete

76. SZŰZ SZENT Klára rendén lévő szerzetes apácza szűzek tiszteletes fejedelem asszonyának esztendő által téendő capitulumnak és tanétásinak modgya és formája, mellyek egyben szedettek és leirattak, az említett tiszteletes, becsülendő máter abbatissának kennyebbségére 1754-ik esztendőben. Mikor visitályák a novitiát. Melléklet: Imádságok a halottakért.= (A klarissza rendi apácák...) Koll. 2. (84–128)., lev. Másolat: Csáky: A Szent Clara... némi változtatással, több kéz írása.

EFK X., XI., 31/2.

77. TAPOLCSÁNYI Gergely, Pál: Szent Kalazantiusz József áhitatos iskoláktól nevezett szerzetes rend fundátorának sommás élete, mellyet magyar nyelven írt, leg-inkább a haza-béli ifjúság, és más jámborok kedvéért, kik a szentek példáit örvendik, és követni ohajtják. Kalotsán, 1772, Typ. arad. Soc. Jesu 4 lev., 608.

6. Josephi Kalazantini vita 1772.

BEK Ac. 4^f 1011. – Petrik III. 584.

78. THEWREWK-kódex. (Imádságoskönyv).

1531. – papír – 158 fol. Scriptor: Sövényházi Márta margitszigeti domonkos apáca és két másik kéz. Színezett kezdőbetűk. Kötés XVII. századi. Poss.: a margitszigeti domonkosok apácák, később a nagyszombati klarisszák. Bejegyzések több XVII. sz-i kéztől. – Imák. „Soror Justinának Soror Kata” 85^f.

Kiad.: Nytár 2. 1874. Kiad.: Wolf György. Irod.: Csapodi 1973. 27–30. bibl.

Megj.: A domonkos apácák a Várad melletti elhagyott szentjánosi bencés kolostorban telepedtek meg. Irod.: Pannonhalmi Rendtörténet 13. köt. Az elenyészett benczés apátságok. Bp., 1912. 451–452.

79. (UJFALUSSY) UJFALUSI Judit: Makula nélkül való tükör. Mely az üdvözítő Jézus Kristusnak és szent szüleinek életét, úgy keserves kinszenvedését, és halálát adgya elé. Mely superiorok engedelmeiből szűz szent Klára szerzetében lévő Ujfalusi Judith által cseh nyelvből magyar nyelvre fordítatott, és a Tekintetes...

Ujfalui Ujfalusi Klára aszonynak, Tekintetes és Nagyságos Karancs Berényi György Uram ő nagysága kedves házas-társának költségén kibocsáttatott Nagyszombatban, 1712, A Jesus társasága academiaja. (4-r. (3) lev., 536. (4) lev. OSZK 288.857

Kopott, fekete bőrkötés. Kötéstáblán: „Az 1715. Uj esztendő ajándéku megírva (...) Fr. Pordányi András Szt. Ferencz Atyánk Congregatiojának méltatlan. – Petrik IV. 64.

80. VERMÄHUNG UND HEIMFÜHRUNG der Geistlichen Braut Christi, in dem Orden der H. Clarae. Das ist: Ordnung und Weis wie ein andächtige Jungfrau in der Königl. Hungarischen freyen Haupt-Stadt und Vestung\ Ofen in den Orden der h. Mutter Clarae erstlich eingenommen: und letztlich /wie sie zu einem seeligen End bereitet/ und zu der Erden Christlich und andächtig bestättet wird. Ofen, 1737. Johann Georg Nottenstein.
BEK Gb 1756. – Petrik III. 771.

81. (VICZAY) VICZAI Anna Terézia: Az elmékedéseknek és lelki foglalatosságoknak könyve. Melly a klastrombéli Istentül elválasztott szüzeknek könyvnyebbségére ennek előtte német nyelvre sok féle könyvekbül öszve szedetett, s ki-bocsáttatott. Most pedig: Szűz Sz. Klára Szerzetiben lévő Tekintetes és Nagyságos Losi, és Hedervari – – magyar nyelvre fordittatta. Tekintetes, és Nagyságos Losi és Hérdervári Viczai Terézia kis aszszonynak Kedves Aszszony Nénjének bőséges költségével kinyomtattatta. Nagy-Szombatban, 1720, Az academiának böit. Gaál Friderik.
BEK Ad 3244. – Petrik I. 640.

ZACHAR János, lásd: SIGRAY, (ZSIGRAI) Erzsébet Róza: Szent József...

82. VIRGINIA-kódex. (Vegyes tartalmú kódex: Szent Ferenc élete – prédikációk. – Szent Jeromos regulája.)
XVI. sz. eleje – papír – 92 fol. Inicialék vörös és lila. Kötés: vaknyomásos reneszánsz bőrkötés. Scriptor: ismeretlen kéz írása. Poss.: a margitszigeti domonkos apácák, a XVII. sz. elejétől a pozsonyi klarisszák. A kódex kötetstáblájának belsején: „Sorores Conventus Posoniensis de veteri buda”.
MTAK K 40.
Kiad.: Nytár: 3. – Bp., 1874. Komáromy Lajos–Király Pál.
RMKód 11. Bp. 1990. Kovács Zsuzsa.

83. VITKOVICS-kódex. (Vegyes tartalmú kódex: Szent Bonaventura: Új szerzetesen regulája, elmékedések és imádságok.)
1525. – papír – 54 fol. Rubrummal díszített fejezetcímek. Kötés: 1852-ből. Scriptor: ismeretlen kéz írása. Poss.: a ferences apácák (klarisszák?), a XVI. sz. második felétől a pozsonyi klarisszák, majd 1714-től a budai, 1729-től a pesti klarisszák.

OSZK MNY. 10.

Kiad.: Nytár 7. köt. 1878. Kiad.: Wolf György.

RMKód 12. Bp. 1991. Bev.: Pusztai István – bibl.

Megj.: Kauthy Klára pesti klarissza főnöknő vitte 1782-ben magával Egerbe.

Töredéke: MISKOLCI-töredék 6 fol. Lelőhely: Miskolc, Lévai József Tudományos Könyvtár 10.988.

84. WESZPRÉMI-kódex. (Vegyes tartalmú kódex: passio és Szent Bonaventura: Az élet tökéletességéről.)

XVI. sz. első negyede – papír – 75 fol'. Lapszélek kétszínű tollrajzzal díszítve. Kötés: új (1980-ból). Scriptor: két ismeretlen kéz írása. Poss.: a klarissza apácák 58. fol : „en Istenem az somodi nenem köue ez” (egykorú). – 1782-ig.

BEK Cod.Hung. 8.

Kiad.: Nytár 2. – 1874. Kiad.: Wolf György.

RMKód 8. 1988. Bev.: Pusztai István-bibl.

Megj.: régi kötéstáblán: „eből Virag Vasárnap estue s Nagi Czütör estue olvasnak” (valószínűleg XVII. sz.-i klarissza bejegyzés.).

1782–1802 között Winkler Mihály (1729–1810) pécsi kanonoké, ő ajándékozta 1801-ben az Egyetemi Könyvtárnak.

85. WINKLER-kódex. (Vegyes tartalmú magyar nyelvű öröknaptár, imádságok, énekek, evangéliumi részletek. Latin ájtatosság.)

1506. – papír – 184 fol. Díszítése: piros kezdőbetűk. Kötés: a XIX. sz. közepén készült. Scriptor: három ismeretlen kéz. Poss.: a domonkos apácák 1618-ig, majd 1782-ig a pozsonyi klarisszák.

BEK Cod.Hung. 2.

Kiad.: Nytár 2. – 1874. Kiad.: Wolf György. Cod.Hung. 9. – 1988. Bev.: Pusztai János.

Megj.: 1782–1801 között WINKLER Mihály (1729–1810) kanonoké, ő ajándékozta 1801-ben a kódexet az Egyetemi Könyvtárnak.

86. ZSOLTÁROK KÖNYVE Kéziratos imakönyv. (301)., lev. (1–250) lev. 1673. évi másolat, (251–287) lev. Both János, autográf, 1629. és 1631.

OSZK Oct. Hung. 765.

Az első kötéstábla belső oldalán: „Sor. Catharina Constantia Révaii könve.” A (246) lev. pecsét: Szalay Ágoston gyűjteménye. Eredeti fekete bőrkötés, két kapoccsal, a XVII. sz. végéről.

RMKT XVII/7. köt. 617–618.

Könyvkiállítás 1882. 193.

C: NÉVTÁR

BALASSA Erzsébet Viktória (1641–1699): nagyszombati klarissza főnöknő. Gr. Balassa (II.) András és Szunyogh Ilona gyermeke. 1649. március 8-án, 8 évesen lépett a zárdába, 1656. október 22-én fogadalmat tett, 1691–1694 között abbatisa volt. Testvére ugyanakkor pozsonyi klarissza és főnöknő: Balassa Éva Borbála. 1689-ben ő ajándékozta a *Lányi-kódexet* Vlasich Katalin Franciskának. Tulajdonosi bejegyzését a *Czech-kódex* is őrzi.

Nagy I. 124.; RMKód 4. sz. IV.; Némethy 1884. 202.; Bártfai: Óbuda 35. – tévesen szintén pozsonyi klarisszának mondja.

Lásd Könyvjegyzék 12., 43. sz.

BERÉNYI Klára Klára (1702–1760): nagyszombati klarissza főnöknő. Gr. Berényi (III.) György és Ujfalussy Klára leánya. Nagynénje nagyszombati főnöknő: Ujfalussy Judit. 1710-ben, 8 évesen lépett a szerzetbe, 1719-ben fogadalmat tett. Ekkor Affray Antal ferences rendfőnök ünnepélyes beszédet mondott, amely megjelent a pozsonyi Royer nyomdában. 1738-tól négyszer választották főnöknőnek. Nevéhez fűződik az 1745-ben íratott *Protocollum* összeállítása.

Nagy II. 20–22.

Lásd Könyvjegyzék: 1., 63. sz.

CSÁKY Éva Franciska (1662–1729): klarissza főnöknő. Apja: Gr. Csáky (X.) István, országbíró, anyja: Lónyai Margit. 1662. január 3-án született Szepes várában. Csáky István három házasságából 25 gyermeke született, ezek közül Miklós (1692–1757), esztergomi érsek, Imre (1672–1732), kalocsai érsek volt. Leánytestvérei közül Zsuzsanna Eugenia (1679–1720) pozsonyi klarissza, aki 1714-ben a Budára települők között volt. Csáky Mária Klára (1674–1723) nagyszombati klarissza főnöknő volt. Mária Sapientia (1679–1712) a pozsonyi Orsolyita-apácák között élt apácaként. Csáky Éva Franciskát 1669. február 17-én adták a pozsonyi klarisszák közé, ekkor még élt nagyapja nővére, Csáky Anna Franciska (1601–1673), pozsonyi abbatissa. 1678. február 17-én tett fogadalmat. 1714-ben vezetésével 7 nővér Budára költözött és rendházat, templomot kezdett építeni a Budai várban. 1719-ben ünnepélyes keretek között bevezették őket új rendházukba. Ekkor mondott szentbeszédet *Pordányi András* ferences „*Arca Noe*” címmel. Kétszer viselte a főnöknői tisztelet, 1720-ban lemondott. 1720-tól haláláig a pesti klarissza rendház megszervezésén dolgozott. Ezzel kapcsolatos leveleit a Károlyi Levéltár őrzi. 1729. február 4-én Budán

hunyt el, nem élte meg a pesti zárdába történt átköltözést. Kézírtos művei: Nepomucenus Szent János (1701), Páduay Dücsösséges Szent Antal (1704), Imakönyve (1714 előtti) és Szt. Klára élete (1714 előtt).

A Szűz Szent Clara... (Rendtartás) című munkáját Budán írta, 1714 után.

Nagy III 83–84.; Bártfai Szabó László: Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez... 2. köt. 6.

Lásd Könyvjegyzék: 7–11, és 48. sz.

ERDŐDY Klára Erzsébet Zsófia (?) (1693–1714): pozsonyi klarissza. Apja: gr. Erdődy Sándor, anyja: gr. Csáky Krisztina. 1693-ban lépett a pozsonyi klarisszák közé, ahol nagynénje Csáky Éva Franciska élt. Ismeretlen szerzőtől jelent meg a „*Nuptiae Agni*” c. szentbeszéd, amelyet neki mondtak el 1694-ben, ünnepélyes fogadalomtételén. Életéről 1714-ből van adatunk: a pozsonyi és a budai klarisszák „egység levelét” ő is aláírta mint soror.

Nagy IV. 62., 67.

Lásd Könyvjegyzék 55. sz.

FODOR Zsuzsanna Hyacinta (1662–1707): nagyszombati klarissza. Fodor János kassai városbíró és Haricsai Zsuzsanna leánya. 1674-ben lépett a klarisszák közé, 1675-ben fogadalmat tett. Holl Béla feltételezése szerint az 1675-ben kiadott *Liliom kertecske* feltételezhető szerzője. Választott mater volt, 1707. április 1-jén hunyt el.

Nagy IV. 184.; RMKt XVII. XV/A. köt. 78., 81., 82.

Lásd Könyvjegyzék 46. sz.

FORGÁCH Mária Angéla (1697–1765): nagyszombati klarissza. 1697. október 4-én született Csejten. Apja: gr. Forgách IV. Pál, a későbbi esztergomi kanonok (1712-ben, felesége halála után lépett az egyházi rendbe), anyja: gr. Révay Emerencia. 1704-ben adták zárdába, 1714-ben fogadalmat tett. „*Szent Anna asszonyhoz... való ajtatosság*” című imakönyvet 1738-ban a szerző, Keczer István Sándor neki ajánlotta. A szerző édesanyja jelen volt Forgách Mária Angéla fogadalomtételén.

Nagy IV. 214.; Szinnyei: A szerzőt nem ismeri. RMSZ 179.

Lásd Könyvjegyzék 34. sz. – Zelliger 134.

JAKUSICS Judit Anna Franciska (1615–1652): nagyszombati klarissza főnöknő, Jakusics András és gr. Thurzó Judit leánya. 14 évesen, 1629-ben lépett a rendbe, 1631-ben fogadalmat tett. 1646-tól haláláig kétszer választották főnöknőnek. Halálának időpontját, 1652. július 18-at az *Érsekújvári*-kódexbe jegyezték be.

Nagy V. 282.; Timár 1930. 405.; – A protocollum (1745-ben) július 17-ét írt!

Lásd Könyvjegyzék: 16., 52. sz.

KUTHY Mária Klára (1721–?): pesti klarissza főnöknő. Szüleit nem ismerjük. Koronán született 1721. augusztus 26-án. 1740-ben lépett a pesti klarisszák közé. Több ízben választották főnöknőnek, négyszer töltötte be e tisztséget 1761 és 1782 között. Nevéhez fűződik a pesti klarisszák *Protocollumának* megírása. 1782-ben, a feloszlatáskor Egerbe távozott Dobronay Miklós kanonokhoz. Feltételezések szerint ő vitte magával a *Kazinczy*-, a *Vitkovics-kódexet*, valamint a pesti zárda *Protocollumát* és *Kósa Rendtörténetét*. Életének további alakulásáról nincs adatunk.

Takács S. 191.; Némethy 1884. 203–206. ...

Lásd Könyvjegyzék 33., 64. és 83. sz.

PECK (PEKIN) Antonia, Jakobina (?–1757): pesti polgári származású. 1720-ban lépett a budai klarisszák közé. 1721-ben fogadalmat tett, 1742-ben discreta (választott tisztségviselő). 1747-től főnöknő, 1748-ban megiratja a budai klarisszák *Protocollumát* és felépíttette a klarisszák templomát. 1755–1757 között másodszor abbatissa.

Némethy 1884.

Lásd Könyvjegyzék 56. sz.

RÉVAY Katalin Konstancia (?–?): pozsonyi klarissza főnöknő. Apja Révay (II.) Pál, anyja nevét nem ismerjük. 1693 és 1747 között vannak adataink életéről. 1693-ban fogadalmat tett a pozsonyi zárdában. Feltételezhető, hogy erre az ünnepélyes alkalomra kapta zsoltáros könyvét, melybe bejegyezte nevét. 1714-ben priorissza, 1718-ban főnöknő, egy felújított kép felirata szerint 1731-ben, 1742-ben, valamint 1744-ben és 1747-ben a levéltári források szerint abbatissa. 1743-ban *Szegedi Mihály* szentbeszédet mondott fogadalomtételére 50. évfordulóján, ez nyomtatásban megjelent.

Nagy IX. 694. és 704.; Némethy 1884. 213.; RMKT XVII. 7. köt. 617–618.

Lásd Könyvjegyzék 69., 86. sz.

SIGRAY Erzsébet Róza (?–?): Apja: gróf Sigray (II.) Ferenc, anyja: báró Nadányi Zsófia. Életéről csak 1703 és 1742 között vannak adataink. Klarissza apáca, Pozsonyban lépett a klarisszák közé. 1714-ben Csáky Éva Franciskával Budára jött, az új zárda megalapítására, melynek – sorrendben – harmadik főnöknője lett 1721–1724 között. 1736–1738 között ismét megválasztották. 1742-ben mint ex-abbatissa élt a Budai zárdában. 1703-ban jelent meg imakönyve Bécsben Jó illatú Rózsáskert címen, majd 1718-ban Szent József tiszteletére lefordította Zachar J. zsoltárkönyvét.

Nagy X. 178., 180.; Szinnyi XIV/1937. has.; RMSZ 443.: „Zsigray Erzsébet Róza (?) (1703) klarissza”. A *Protocollum* nem említi budai tagjai között.

Lásd Könyvjegyzék 66., 67. sz.

UJFALUSSY (UJFALUSI) Judit Magdaléna (1676–1738): báró Ujfalussy András és gróf Károlyi Éva leánya. 15 évesen, 1691-ben lépett a nagyszombati zárdá-

ba. Fogadalmat 1692-ben tett. Háromszor választották főnöknőnek: 1722-ben, 1728-ban és 1738-ban. 1712-ben jelent meg először *Makula nélkül való tűkőr* c. Cochem-fordítása. Műve második kiadása tíz év múlva ugyanott jelent meg. Nagy XI. 375–376.; Szinnyei/XIV. 626–627. has.; RMSZ 411. „Ujfalussy Judit (?)”: 1712 klarissza provinciális.”

Lásd Könyvjegyzék 79. sz.

VICZAY Rozália Anna Terézia (1692–1768): gróf Viczay Ádám és Perényi Erzsébet leánya. 8 éves korától, 1700-tól a nagyszombati zárdában élt. 1708. március 16-án fogadalmat tett. 1720-ban kiadta Viczay Terézia (nagynénje) költségén *Elmélkedések* című művét. Tisztséget nem viselt. Clerica-ként halt meg 1768. november 16-án.

Nagy XII. 174. – Nem ismeri, nagynénjét mondja klarisszának. Szinnyei: XIV/1190. has.; RMSZ 423.

Viczay Anna Terézia (?) (1720) vallásos mű fordítója; K. A.: *Genealogiai följegyzés a Viczay- és Héderváry-családok eredetéről és elágazásairól 1708-ból.* = Turul 11. 1893. 151–152.

Lásd Könyvjegyzék 81. sz.

Megj.: A *Protocollum* (Lásd Könyvjegyzék 52. sz.) keresztnévének Rozáliát mond a felvételi adatoknál.

VLASICH Katalin Franciska (1672–1741): nagyszombati klarissza. Vlasich János és Varjasi Mária leánya. 1688-ban lépett a zárdába, 1689. december 27-én fogadalmat tett, ekkor kapta ajándékba a *Lányi-kódexet*, Balassa Viktóriától. 1741. november 3-án választott materség tisztjében hunyt el.

Némethy 1884. 202.; Karácsony 2. köt. 528. – tévesen pozsonyinak mondta. Lásd Könyvjegyzék: 43. sz.

Zusammenfassung

Katalin SCHWARCZ: Die Lesekultur der Klarissen in dem 18. Jahrhundert

Die vorliegende Arbeit (die Bearbeitung und Veröffentlichung der Lestoffe des Klarissenordens) kann als Ergebnis diesbezüglicher Forschungen betrachtet werden: im Rahmen des Projekts der Erforschung der Buch- und Bibliotheksgeschichte wurden schon die Bibliotheken der Jesuiten, der Pauliner, der Piaristen sowie der Minoriten in Szeged ausführlich untersucht. Die Autorin hatte die Absicht, anhand bibliotheksgeschichtlicher Quellen (Werke der Klarissen, Widmungen, Übersetzungen, Bücherverzeichnisse, Possessoreintragungen etc.) und Archivmaterialien die Lesekultur des Klarissenordens im 18. Jahrhundert aufzuarbeiten.

In dem ersten Abschnitt des Werkes wird die Geschichte des Ordens und damit die der Ordenshäuser in Nagyszombat (heute Trnava in der Slowakei), Pozsony (heute Bratislava in der Slowakei) und Buda (bzw. Pest) kurz dargestellt. Über den Buchbestand des Ordens steht uns nur ein einziges Verzeichnis aus dem Jahre der Abolition (1782) zur Verfügung, die Forschung ist also nicht in der Lage, eine vergleichende Analyse durchzuführen und z.B. die Erwerbstätigkeit, den Zuwachs an neuer Literatur zu charakterisieren.

In dem zweiten Abschnitt werden diejenigen (ungarsprachigen) Kodizes behandelt, die früher dem Bestand einer Klarissenbibliothek angehörten. Die Zahl dieser Kodizes bzw. Fragmente ist insgesamt 24. Die Possessoreintragungen bezeugen für die eindeutige Provenienz z.B. Kazinczy-Kodex: *Conventus Poseniensis*; Nádor-Kodex: *Pro Sorore Conventus Poseniensis* etc.), die Kodizes ohne eindeutige Vermerke werden hier anhand anderer Quellen (verschiedener Eintragungen) untersucht. (Aus der ehemaligen Bibliothek des Konvents in Nagyszombat kennen wir z.B. keinen Possessorvermerk.)

Der dritte Abschnitt enthält die Rekonstruktion des Handschriftenbestandes. Neben Gebetbüchern und Ordensregeln werden die handschriftlichen *vitae sanctis*, die Ordensprotokollen und die Matrikeln verschiedener Gesellschaften der Klarissen analysiert. Die älteste Handschrift aus der Bibliothek der Klarissen ist die Abschrift der auch literaturgeschichtlich sehr wertvollen *vita Francisci* (Jókai-Kodex, Abschrift 15. Jh.).

In dem vierten Abschnitt werden die Druckwerke der Bibliothek (bzw. Bibliotheken) vorgestellt. Über die Erwerbstätigkeit steht uns keine Information zur Verfügung, die Vermehrung der Bestände war vermutlich

unregelmässig. Die Meßbücher (Missalen), die Breviarien, die Evangelien und die Predigtsammlungen machten zwei Drittel des Bestandes aus. Sie waren vorwiegend in ungarischer Sprache verfasst, ausgenommen die Bücher der deutschsprachigen Klarissen in Buda.

Die von den Klarissen verfassten gedruckten Werke sind in dem fünften Abschnitt angegeben. Früher (Abschnitt 3.) wurde schon die schriftstellerische Tätigkeit von Franciska Csáky erwähnt, hier werden insgesamt fünf auch literarisch tätige Klarissen behandelt: Hyacinta Zsuzsanna Fodor, Judit Ujfalusy und Terezia Anna Viczay aus Nagyszombat (Trnava), Róza Sigray und Franciska Csáky aus Pozsony (Bratislava) ab 1714 aus Buda. Das früheste Werk (das Gebetbuch *Liliom kertcske*, 1675) ist von Zsuzsanna Fodor, die anderen waren ebenfalls an der Übersetzung der Erbauungsliteratur interessiert.

In dem sechsten Abschnitt werden die Bücherverzeichnisse aus dem Jahre der Abolition (1782) dargestellt. Der Anhang enthält die Quellen; hier werden sie allgemein charakterisiert: in der Universitätsbibliothek Budapest sind vier Verzeichnisse aufbewahrt, das lateinische Verzeichnis aus Pozsony gibt 53 (lateinische) Bücher an, das aus Buda 30, die übrigen zwei sind Verzeichnisse „der abgegebenen Bücher“. Eine Bibliothek ist in dem Verzeichnis aus Buda erwähnt, in den übrigen Fällen sind nur „Bücher“ aufgezählt.

In dem letzten (siebten) Abschnitt sind die Lesestoffe der Klarissen in historischer Sicht von der Ordensregel aus dem 13. Jahrhundert bis zu den Andachtbüchern des 18. Jahrhunderts charakterisiert. Am häufigsten wurden selbstverständliche die Werke von Franziskanern gelesen, Vorrang hatte St. Bonaventur.

Abschließend (im Anhang) werden die handschriftlichen und archiva-
lischen Quellen sowie das rekonstruierte Bücherverzeichnis veröffentlicht.

A 138469